

ADNAN KADRIĆ

(Sarajevo)

HATICE ORUÇ

(Ankara)

PRILOG PROUČAVANJU VJERSKOG,
KULTURALNOG I INTELEKTUALNOG IDENTITETA
VELIKOG VEZIRA MEHMED-PAŠE SOKOLOVIĆA:
KULTUROLOŠKI ASPEKT JEDNE SOKOLOVIĆEVE
VAKUFNAME O KNJIGAMA

Sažetak

U radu se predstavlja vakufnama Mehmed-paše sina Džemaludina Sinan-bega Sokolovića sa opisom knjiga koje je veliki vezir poklonio za potrebe učenja i obrazovanja u njegovoj džamiji na Azaplar kapiji, u turbetu Sokolovića na Ejupu, džamiji u Luleburgazu, medresi Fethije koju je dao sagraditi u Istanbulu, u hanikahu i u medresi u Luleburgazu. Knjige su detaljno opisane a sama vakufnama pisana je u skladu sa tadašnjim načinom registriranja i kataložskog opisa knjiga tipičnog za nekoliko vakufnama uglednih osoba u osmanskome društvu sredinom 16. stoljeća. Nakon predstavljanja knjiga iz vakufname Mehmed-paše Sokolovića, u radu se skreće pažnja i na kulturološki aspekt samog dokumenta. Kao što su proučavanje i opis uvakufljenih knjiga u Mehmed-pašinih medresama i hanikahu važni za proučavanje historije knjige, biblioteka i nauka u osmanskome obrazovnom sistemu u vrijeme Mehmed-paše Sokolovića, isto tako su važni i za razumijevanje samog lika, duhovnog i intelektualnog habitusa čovjeka koji je darivao knjige za opće dobro.

Ključne riječi: kulturna historija, Osmansko Carstvo, vakufnama, knjige, Mehmed-paša Sokolović

UVODNE NAPOMENE

U ovom prilogu skreće se pažnja samo na dio knjiga koje je Mehmed-paša Sokolović sin Džemaludina Sinana¹ Sokolovića zavještao u različite vjerske i obrazovne institucije u Osmanskom Carstvu, a koje su navedene u vakufnami VGM 1484. Navedena vakufnama još je jedno svjedočanstvo o značaju i važnosti Mehmed-paše sina Džemaludina Sinana Sokolovića za razvoj kulturnog života i sistema obrazovanja u Carstvu. Pored toga što je bio legator (*wāqif*), Mehmed-paša Sokolović bio je mecena i zaštitnik intelektualaca, pisaca i pjesnika svoga vremena, o čemu svjedoče brojna djela koja su posvećena njemu u čast. Knjige je poklanjao u vjerske i vjerskoobrazovne institucije kako za potrebe šire zajednice tako i za potrebe profesora i učenika koji su se u njima školovali. Iz popisa i opisa knjiga jasno se može vidjeti o kakvoj vrsti knjiga se radi i kojoj oblasti pripadaju. Cilj poklanjanja i vrste knjiga na nedvosmislen način ukazuju i svjedoče o vjerskom, duhovnom, kulturološkom i intelektualnom habitusu Mehmed-paše Sokolovića, o čemu ćemo malo detaljnije pisati u nastavku rada. Vakufnama Mehmed-paše Sokolovića VGM 1484 prvi put se predstavlja naučnoj i stručnoj javnosti, te smo stoga na samom početku odlučili detaljnije predstaviti njen sadržaj. Kontekstualizacija i značaj vakufname o knjigama kao izvora za proučavanje kulturnog, duhovnog i intelektualnog habitusa njenog utemeljitelja otvorena je tema u osmanistici, a posebno u studijama koje se bave intelektualnom i kulturnom historijom.

MEHMED-PAŠA SOKOLOVIĆ KAO LEGATOR

Za istraživanje vakufa Mehmed-paše Sokolovića sina Džemaludina Sinana općenito, posebno su značajne vakufname iz arhivskih zbirki u Ankari i Istanbulu. Različiti službeni arhivski dokumenti o Mehmed-pašinim zadužbinama predstavljaju temeljni izvor za pisanje biografije tog velikog vezira. O Sokoloviću se pisalo dugo vremena, na različitim jezicima i iz različitih aspekata. Na južnoslavenskom govornom području uglavnom su u prvi plan stavljani vakufi koji su se nalazili u

¹ U nekim vakufnamama navodi se da je veliki vezir Mehmed-paša Sokollu sin Džemaluddina Sinana (B. Ktp.-Ali Emiri 934), a u nekim „sin Sinan-bega“ (*ibnu l-mebrūr Sinān-beg*; VGM 572).

našim krajevima, sa vidnim akcentom na most i uz primjetno odsustvo detaljnijeg opisa vjerskih zadužbina. To se donekle može tumačiti kao posljedica tadašnjih dominantnih ideoloških konstrukcija koje su određivale koji su elementi bitni za opis i određivanje identiteta određene ličnosti iz povijesti južnoslavenskih naroda. Zato nije ni čudo što su dugo vremena u literaturi o Mehmed-paši na južnoslavenskom prostoru ostale daleko od opisivanja i valorizacije brojne njegove medrese koje je sagradio širom Carstva, džamije, biblioteke, mesdžidi, hanovi i karavan-saraji za odmaranje i opskrbu hadžija, česme, ali i ostali objekti koji su pravljani za opću korist, kako u Istanbulu i svetim gradovima Mekki i Medini tako i u drugim krajevima u Carstvu. Štaviše, sakralni objekti, kao što su mesdžidi, džamije i mektebi, uništavani su. Takav odnos prema kulturnom naslijeđu i objektima te vrste koje je iza sebe u rodnom kraju i rubnim dijelovima Carstva ostavio Mehmed-paša Sokolović implicite predstavlja i neku vrstu odnosa prema graditelju takvih objekata. Iz današnje perspektive promatrajući, sačuvani Mehmed-pašini vakufi – džamije, medrese, karavan-saraji, hanikahi i slične građevine, mogu se smatrati važnim svjetskim i kulturnim naslijeđem čitave osmanske i islamske arhitekture 16. stoljeća.

Knjige koje je uvakufljavao Mehmed-paša pomažu boljem razumijevanju njegovog intelektualnog i duhovnog habitusa. Naime, ako identitet promatramo kroz djela čovjeka koji ih gradi, ili ulaže gotovo svo bogatstvo u njih, sa jasnom namjerom radi čega to čini, iskazanom u tekstu sačuvanih vakufnama, onda bi se moglo slobodnije zaključiti da je Mehmed-paša glavne konture svog identiteta iscertao u 16. stoljeću: kulturnog identiteta, između ostalog, i kroz različite vakufske objekte od velikog kulturnog značaja i vrijednosti, religijskog identiteta kroz gradnju objekata vjerske naravi za potrebe vjernika, ali i za obrazovanje učenika u duhu islamskih nauka, intelektualnog identiteta kroz pomaganje intelektualaca na različite načine, bilo da se radi o piscima, pjesnicima ili drugim obrazovanim članovima društva, ili kroz poklanjanje različitih knjiga za intelektualno uzdizanje učenika i profesora u medresama i, na kraju, duhovnog identiteta kroz poštivanje duhovnih autoriteta, šejhova, u osmanskome društvu sredinom 16. stoljeća, izravnom potporom ili pak gradnjom tekija ili turbeta koja su imala posebno mjesto u osmanskome društvu u drugoj polovini 16. stoljeća.

STRUKTURA I SADRŽAJ MEHMED-PAŠINE VAKUFNAME O KNJIGAMA

Vakufnama o knjigama VGM 1484 predstavlja svojevrsni dodatak već postojećim vakufnamama (*zeyl-i vaqfiye*) o gradnji objekata u vakufu Mehmed-pašinom, i to ponajprije na mjestima gdje se spominju objekti / institucije za koje je veliki vezir darivao opisane knjige.² Vakufnama sadrži detaljan opis uvakufljenih knjiga Mehmed-paše Sokolovića, kako slijedi:

- knjige koje su uvakufljene u džamiji na Azaplar kapiji,
- knjige u turbetu Mehmed-paše Sokolovića na Ejupu,
- knjige u Mehmed-pašinoj džamiji u Luleburgazu,
- knjige u medresi Fethije koju je dao sagraditi u Istanbulu,
- knjige u Mehmed-pašinom hanikahu i
- knjige u medresi Mehmed-paše Sokolovića u Luleburgazu.

Tekst vakufname ispisan je nesh pismom i ima 40 folija, s novijom numeracijom po stranicama (1-80). Na praznom listu prije integralnog teksta vakufname stoji sljedeća bilješka: Şehīd-ü sa‘īd Meḥemmed Pāşā Ḥazretlerinüñ Vaqfiyesi / cümle kütübleri ve milk-nāmelerini beyān / ʿeder - *Vakufnama njegovog visočanstva šehida sretnika Mehmed-paše, koja bilježi sve knjige i njegove posjedovne isprave (milkname).*

Početak vakufname (prijevod):

Ovo su časni mushafi (prepisi) i dijelovi (džuzovi) uzvišenog Kur'ana koje je uvakufio spomenuti veliki vezir, uzvišeni zapovjednik, najveći vezir što bojni red ukrašava, razbora kao u cijenjenoga Aristotela, njegova visost Mehmed-paša, neka vječne budu stranice vremena iscrtane linijama njegovih dobrih djela, koje je ostavio u prethodno spomenutoj uzvišenoj džamiji na Azaplar kapiji, časnoj džamiji koju je saziđao u gradu Luleburgaz (Bergos)³, kao i one koje je ostavio i uvakufio u spominjanom prečistom turbetu, te je dodatnim uvakufljanjem priključio i ostavio cijenjene knjige koje se izrijekom, službeno i detaljno spominju i popisuju u Fethiye medresi, časnom hanikahu i medresi koja se izdržava od posebnih državnih prihoda, a nalazi se u Luleburgazu (Bergosu); ali, usto, postavljajući kao uvjet sljedeće: „Ako uvezani primjerci mushafa, džuzova i spomenutih knjiga protokom vremena - dana i mjeseci, ostare, i ako bude potrebe da se poprave, neka sliče i uvežu se u džildove kakvi su i oni prvi bili, daleko od bilo kakvog prikrivanja ili skrivanja nedostataka u tom smislu! A ako mushafi, džuzovi

² VGM 1483 (fol. 16v) i VGM 572 (s. 29).

³ Bergos, Arkadiyapolis, Birgoz, Burgas – danas je to mjesto Lüleburgaz, između Edirne i Istanbula, gdje se nalaze brojne Mehmed-pašine zadužbine.

*i knjige sami od sebe ostare, izližu se, izgore ili se izgube, neka se iz dobiti vakufskih prihoda slični njima uzmu i umjesto njih uvakufe!*⁴

*Iz vakufname o knjigama Mehmed-paše Sokolovića
(VGM 1484, str. 12-13)*

U vakufnami VGM 1484 daje se detaljan opis svake knjige (rukopi-sa), u skladu sa tadašnjom tradicijom registriranja knjiga u vakufnama-ma uglednih ličnosti u osmanskome društvu 16. stoljeća. Kao što se vidi i iz faksimila, u tekstu vakufname, između ostalog, daje se detaljan opis fizičkog izgleda uvakufljenih knjiga: format, pismo, vrsta papira i uvez.

⁴ [s. 1] ve müşârun ileyh vezîr-i a'zam • müşîr-i eflâk-ı şâfî-ârâ • düstûr-i Aristo-râ • Mehmed Pâşâ / lâ-zâlet şahâyifu z-zamân • merqûmatun bi-ruqûmi âsârihi l-hassân • hazretleri vaqf eyleyüb sâlifü z-zikri 'Azablar Qapûsında olan • câmi'-i şeriflerinde / ve şehr-i Bergôs'da • binâ êtdikleri câmi'i / şeriflerinde • ve zîkr olunan türbei muťahherinde / [s. 2] vaz' êtdikleri meşâhif-i şerife ve eczâ'-i / Qur'ânîye-i münife • kezâlike ilhâqan bi-l-meşâhif / vaqf eyleyüb mezkr medrese-i fethîyede ve hâ/niqâh-ı şerifede • ve Bergôsda olan • medrese-i meşûrelerinde vaz' êtdikleri • kütüb-i mu'tebere bunlardur ki • ismi ve resmî ile / mufaşşalan zîkr ü tahîr olunur • lâkin şart' / êtdikler ki • eger murû-u eyâm-u şuhûr ile / meşâhif ü eczâ' • ve kütüb-i âtiyetü z-zikrûn • [s. 3] cildleri esküyüb tecdide muhtâc olursa / yine evvelki cildlerine • mûmâsil cildler ile cild/lenme ki telbîs ü tedlîsden be'îd ola • / ve eger meşâhif • ve eczâ' ve kütüb kendüler / esküyüb intifâ'dan qalsa • yâhüd zâyî' / olsa irbâh-ı vaqıfdan yerine bir misli dâhî / alınub anuñ bedeli vaqf ola •

Knjige su bile velikog, srednjeg, malog i džepnog (*kummi*) formata. Osim *nesḥ* i *ta'liq* pisma, vrlo često se navodi pismo *reyḥānī* koje se ubraja u ukrasna pisma bliska *muḥaqqaqu*.⁵ Navode se i sljedeće vrste papira: a) *devlet-ābādī*, b) *dimišqī*, c) *semerqandī*, d) *hindī*, e) *ḥamevī* i f) *ḥašebī*. Radi se o vrstama papira koje su se pravile na Istoku. Tako se papir *devlet-ābādī* pravio u istoimenom mjestu Devlet-Abadu (Indija), *dimišqī* u Damasku, *ḥamevī* u Hami (Sirija), *semerqandī* u Semerkandu, *hindī* u Indiji. Najčešće se koristio papir *devlet-ābādī* koji je bio popularan i omiljen među kaligrafima i prepisivačima u 16. stoljeću. Radi se o debljem papiru boje suhe slame, s određenim procentom svilenih niti. Papir *dimišqī* bio je slabijeg kvaliteta. Papir *ḥašebī* zahtijevao je dosta obrade prilikom njegove pripreme za pisanje teksta. U vakufnami se opisuje i vrsta uveza. Tako se navodi kako je kod nekih knjiga uvez pozlaćen, zatim *čīnī* – ukrašeni uvez sa pretežno cvjetnim motivima, ili, naprosto, crni, crveni, boje jorgovana (*erguvānī*), zeleni, boje višnje, kestenjasti (*unnābī*), ojačan (*muqavvā*), žućkasti, boje leblebije (*noḥūdī*), tamnoplavi, jarkocrveni i tamnomaslinasti (*neftī*).

U vakufnami se navode 341 knjižne jedinice koje je Mehmed-paša Sokolović poklonio za potrebe obučavanja i obrazovanja u džamijama, hanikahu i medresama. Knjige se navode sukcesivno i naizgled bez dosljedne klasifikacije po oblastima ili disciplinama. Na temelju teksta vakufname sačinili smo tabele, navodeći nazive knjiga onako kako to stoji u vakufnami, dajući ime prepisivača koje se bilježi u vakufnami, kao i detaljan opis knjiga iz osnovnog teksta vakufname. U tabeli smo samo dodali oblast kojoj pripada određeno djelo. Detalji o fizičkom izgledu knjiga navode se u tabeli prilikom opisa svake knjižne jedinice, a oni su na taj način navedeni i u integralnom tekstu vakufname. Također treba naglasiti da se u nekim knjižnim jedinicama nalazi i više djela tako da je broj djela veći od broja knjižnih jedinica navedenih u tabelama.⁶ Detaljni opis djela u vakufnami odvija se prema istom obrascu kao i u vakufnami Ismihan-sultanije iz 1585. godine, žene Mehmed-paše.⁷ Sli-

⁵ Inače je pismo *muḥaqqaq* u kaligrafiji vrlo često korišteno za prepisivanje svetog kur'anskog teksta ili, zbog vizuelnog dojma, tekstova kojima kaligrafi žele ukazati posebnu počast.

⁶ Napomene i nazivi djela u fusnotama rezultat su istraživanja stručne literature i korištenja već dostupnih podataka o rukopisnim djelima iz rukopisnih zbirki nastalih u osmanskom periodu, kao i podataka o autorima iz enciklopedija i elektronskih baza za takve vrste podataka kao što je baza <http://www.yazmalar.gov.tr/> (posljednji pristup 17. 08. 2020)

⁷ *Vaqfiye-i İsmihān Sultān*, Milli Ktp. B 956 (fol. 77v-97r).

čan opis knjiga nalazi se i u vakufnami Pertev-paše.⁸ Stoga smatramo da je korisno dati i navedene podatke u skladu s tim obrascem, onako kako se oni navode u vakufnami, radi budućih istraživača koji se budu bavili komparacijom rukopisnih bibliotečkih kolekcija u Osmanskom Carstvu u 16. stoljeću, među kojima svakako svoje mjesto ima i bibliotečka kolekcija Mehmed-paše Sokolovića sina Džemaludina Sinana.⁹

Kolekcija mushafa u Mehmed-pašinoj džamiji na Azaplar kapiji

Na samom početku vakufname nabrajaju se mushafi u navedenoj džamiji: *Uvakufljeni časni mushafi koje je on [Mehmed-paša] ostavio u spomenutoj časnoj džamiji na Azaplar kapiji jesu sljedeći:*¹⁰

	Naziv prema vakufnami	Oblast	prepisivač	Opis prema vakufnami
1	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	Ibrāhīm Hāšimī	veliki format, pismo <i>muḥaqqaq</i> , jedan red pisan zlatnom a drugi crnom tintom, ivice rama za pisanje pozlaćene (<i>mücedvel</i>), uvez crni, pozlaćen
2	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	‘Alī ibn Meḥmed	veliki format, pismo <i>muḥaqqaq</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, crni i zlatni uvez
3	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)		srednje veličine, pismo <i>reyḥānī</i> , okvir ivica s tekstom pozlaćen, crni uvez sa dosta zlata u sredini
4	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)		veliki, pismo <i>muḥaqqaq</i> , uvez <i>čīnī</i>
5	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)		pismo <i>neṣḥ</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, srednje veličine, crni uvez
6	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)		pismo <i>neṣḥ celī</i> , srednje veličine, ivice rama za pisanje pozlaćene, uvez crni
7	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)		pismo <i>muḥaqqaq</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, uvez crni

⁸ Abdülkadir Balgalmış, *Pertev Paşa'nın hayatı ve Vakıfnamesi (980 H/1572 M)*, Marmara Üniversitesi, 1996. [neobjavljeni magistarski rad]

⁹ Budući da je integralni prijevod osnovnog teksta zbirne vakufname u toku, u ovom radu neće se davati dodatne informacije o vakufskim objektima u kojima su se nalazile uvakufljene knjige Mehmed-paše Sokolovića.

¹⁰ [s. 3] ... zıkr olunun / ‘Azaplar Qāpūsında olan cāmi‘-i şerīflerinde / važ‘ étdikleri • meşāḥif-i şerīfe-i • [4] mevqūfe bunlardur ki zıkr olunur ...

	Naziv prema vakufnami	Oblast	prepisivač	Opis prema vakufnami
8	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)		velikog formata, pismo <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, crni uvez
9	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)		srednje veličine, pismo <i>reyḥānī celī</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, crni uvez
10	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)		pismo <i>reyḥānī</i> , na sredini pisan zlatom - <i>muḥaqqaq</i> , crvenih korica
11	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)		pismo <i>reyḥānī celī</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, uvez crni
12	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	Kātib Maḥmūd	pismo <i>nesḥ-i celī</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, uvez crni
13	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)		u sanduku, 30 džuzova

Kolekcija rukopisa mushafa u turbetu Sokolovića u blizini džamije Ebu Ejuba Ensarije koje je uvakufio Mehmed-paša

	Naziv prema vakufnami	Oblast	Opis i količina
14	Mushafi	Islamske nauke (Kur'an)	3 sanduka, od po 30-ak džuzova ¹¹

Kolekcija rukopisa mushafa koje je uvakufio Mehmed-paša u svojoj džamiji u Luleburgazu

	Naziv prema vakufnami	Oblast	prepisivač	Opis prema vakufnami
15	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	Muḥammad ibn 'Alā'uddīn	veliki format, pismo <i>reyḥānī</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene (<i>mücedvel</i>)
16	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	-	veliki format, jedan red zlatni jedan tamnoplavi, ivice rama za pisanje pozlaćene, <i>papir devletābādī</i> , uvez crni i pozlaćen

¹¹ Prema bilješkama iz 19. stoljeća, nakon što su mushafi zavedeni u okviru bibliotečke zbirke Ismihan Sultan, prvi sanduk je imao 29 džuzova, nedostajao je 30. džuz. Džuzovi su bili srednjeg formata, sa po 8 redova po stranici, u prosjeku. Naslovi i ivice pozlaćeni. U drugom sanduku ostalo je 27 džuzova, srednjeg formata, sa po 7 redova po stranici. Prepisivač je izvjesni 'Alā'uddīn. U trećem sanduku ostalo je svega 9 džuzova koji su zavedeni u spomenutoj rukopisnoj kolekciji. Usporedi: *Defter-i Kütübḥāne-i İsmihān Sultān, Eyüb'de kā'in Meḥemmed Pāšā Türbesi İttişālinda, Der-se'adet: Ma'ārif-i Nazāret-i Celilesi, 1310 H. (1892/1893), 3.*

	Naziv prema vakufnami	Oblast	prepisivač	Opis prema vakufnami
17	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	-	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devletābādī</i> , uvez crn i pozlaćen
18	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	Ḥusayn Šīrāzī Atabeg	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , dva reda na početku i na sredini ispisana zlatnim slovima - pismom <i>sulus</i> , a ostali redovi ispisani pismom <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, uvez crni sa dosta zlata
19	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	Baba Ḥasan	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devletābādī</i> , sa deset redova po strani
20	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	Ġiyāsuddīn Muḥammad al-Šīrāzī	veliki format, pismo <i>celī reyḥānī</i> , sa po dvanaest redova na stranici - šest ispisanih pozlaćenom a šest crnom tintom, ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devletābādī</i> , uvez crni i pozlaćen
21	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	Ni'matullāh ibn Muḥammad al-Bawwāb	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devletābādī</i> , uvez pozlaćen
22	mushaf	Islamske nauke (Kur'an)	-	pismo <i>nesḥ</i> , značenje protumačeno na turskom jeziku, ivice stranice uokvirene crvenom bojom (<i>surḥ</i>), papir <i>ḥaṣebī</i> , uvez <i>čīnī</i>
23	Mushafi	Islamske nauke (Kur'an)	-	U četiri sanduka od po 30 džuzova

Knjige u medresi Fethīye koje je uvakufio Mehmed-paša Sokolović

Mehmed-paša je „u zaštićenom Istanbulu u sagrađenoj školi (medresi) koja se zvala Fethīye, uvakufio časne knjige, sa sljedećim opisom i nazivima“ (VGM 1484, s.12), kako se navodi u tabeli što slijedi:

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
24	<i>Tafsīr kabīr</i> ¹²	Faḥruddīn al-Rāzī	tefsir	cjelovit, veliki format, ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devletābādī</i> , pismo dosta slično <i>nesḥu</i> , uvez crni, sa utisnutim znakom ukrasom (<i>mührī</i>) ¹³

¹² *al-Tafsīr al-kabīr*.

¹³ Misli se na znak ukras na koricama kojim se utiskuje znak sličan pečatu nakon obrade korica (*mühürleme*).

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
25	<i>Tafsīr Nīsābūrī</i>	Ḥusayn al-Nīsābūrī	tefsir	format veliki, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devletābādī</i> , uvez sa žutim ukrasom
26	<i>Tafsīr Kaššāf</i> ¹⁴	Muḥammad al-Zamaḥṣarī	tefsir	format veliki, pismo <i>nesh</i> , uvez pozlaćen, s ukrasom (<i>mührī</i>)
27	<i>Tafsīr kabīr</i>	Faḥruddīn al-Rāzī	tefsir	cjelovit, iverice rama za pisanje pozlaćene, veliki format, uvez <i>čīnī</i> , pismo <i>nesh</i> , papir <i>devletābādī</i> , znak / ukras na korici (<i>mührī</i>)
28	<i>Kaššāf</i> , drugi rukopis	Muḥammad al-Zamaḥṣarī	tefsir	veliki format, pismo <i>nesh</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devletābādī</i> , uvez crveni, <i>mührī</i> znak (*37) ¹⁵
29	<i>Tafsīr Qāḍī</i> ¹⁶	Al-Qāḍī al-Bayḍāwī ¹⁷	tefsir	iverice rama za pisanje pozlaćene, džepni format, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devletābādī</i> , uvez crni, <i>mührī</i> znak (*17)
30	<i>Tafsīr Qāḍī</i>	Al-Qāḍī al-Bayḍāwī	tefsir	srednjeg formata, uvez crveni, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devletābādī</i> , <i>mührī</i> znak (*20)
31	<i>Tafsīr Ḥusayn Nīsābūrī</i> ¹⁸	Al-Ḥusayn al-Nīsābūrī	tefsir	srednje veličine, uvez crni, pismo <i>nesh</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>semerqandī</i> , <i>mührī</i> znak (*22)
32	<i>Tafsīr Biqā'ī</i> ¹⁹	Ibrāhīm al-Biqā'ī	tefsir	uvez crveni, srednje veličine, papir <i>dimišqī</i> , <i>mührī</i> znak (*31)
33	<i>Tafsīr šayḥ al-'islām Abū al-Su'ūd</i> ²⁰	Abū al-Su'ūd	tefsir	velikog formata, pismo <i>nesh</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>semerqandī</i> , uvez crveni, <i>mührī</i> znak (*24)
34	<i>Tafsīr Abū al-Su'ūd</i>	Abū al-Su'ūd	tefsir	veliki format, pismo <i>nesh</i> , papir <i>semerqandī</i> , uvez crveni, <i>mührī</i> znak (*21)

¹⁴ Djelo *al-Kaššāf 'an ḥaqā'iq al-tanzīl*.

¹⁵ Nismo odgonetnuli brojeve i sistem kako ih je sastavljač vakufname postavio, ali se iz konteksta razaznaje da stoji uz utisnuti ukras na koricama knjiga te ih prenosimo na način kako stoji u vakufnami.

¹⁶ Djelo *Tafsīr al-Qāḍī*, puni naziv *'Anwār al-tanzīl wa 'asrār al-ta'wīl*.

¹⁷ Našīruddīn 'Abduḥ al-ibn 'Umar al-Bayḍāwī (u. 1286).

¹⁸ *Tafsīr al-Ḥusayn al-Nīsābūrī*.

¹⁹ *Tafsīr al-Biqā'ī*.

²⁰ Tefsir je napisan 977. H. (1569/1570) na arapskom jeziku (naziv djela *Iršād al-'aql al-salīm*)

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
35	<i>Ġawāhir al-tafsīr</i> ²¹	Ḥusayn al-Kāšifī	tefsir	veliki format, <i>pismo ta'liq</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devletābādī</i> , uvez <i>erguvānī</i> , <i>mūhrī</i> znak (*30)
36	<i>Tafsīr Qāḍī</i>	Al-Qāḍī al-Bayḍāwī	tefsir	džepni format, <i>pismo ta'liq</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devletābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> znak (*17)
37	<i>Kaššāf</i>	Muḥammad al-Zamaḥšarī	tefsir	džepni format, <i>pismo nesh</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> znak (*20)
38	<i>Kaššāf</i>	Muḥammad al-Zamaḥšarī	tefsir	džepni format, <i>pismo nesh</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devletābādī</i> , <i>mūhrī</i> znak (*25)
39	<i>Tafsīr Qāḍī</i> ,	Al-Qāḍī al-Bayḍāwī	tefsir	srednje veličine, <i>pismo ta'liq</i> , papir <i>devletābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> znak (*21)
40	<i>Tafsīr sūra Yūsuf</i>	Surūrī Efendī	tefsir	<i>pismo nesh</i> , papir <i>devletābādī</i> , uvez zeleni, <i>mūhrī</i> znak (*20)
41	<i>Šarḥ Hidāya li Mawlānā Sinān Čalabī</i>	Sinān Čalabī	fikh	džepni format, omanji, <i>pismo nesh</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez zeleni, <i>mūhrī</i> znak (*15)
42	<i>Ḥāšiya</i> ²² <i>'alā al-Qāḍī li Mawlānā Sinān Čalabī</i>	Sinān Čalabī	tefsir	džepni format, <i>pismo ta'liq</i> , papir <i>devletābādī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> znak (*15)
43	<i>Ḥāšiya Šayḥzāda 'alā Tafsīr al-Qāḍī</i> , prvi tom djela ²³	Šayḥ-zāda Koḡawī ²⁴	tefsir	srednje veličine, <i>pismo ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez čini, <i>mūhrī</i> znak (*20)
44	<i>Ḥāšiya Šayḥzāda 'alā Tafsīr al-Qāḍī</i> , drugi tom djela	Šayḥ-zāda	tefsir	<i>pismo ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> znak (*18)
45	<i>Ḥāšiya Šayḥzāda</i> , treći tom	Šayḥ-zāda	tefsir	<i>pismo ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez čini, <i>mūhrī</i> znak (*19)

²¹ Djelo napisano 897. H. (1491/1492) na perzijskom jeziku, djelo je cjelovito.

²² Riječ *ḥāšiya* u rukopisu vakufname piše se sa početnim grafemom *ḥ*, kao *ḥāšiya*. Budući da se radi o studiji a ne doslovnoj transliteraciji, odlučili smo se navedenu riječ pisati u formi *ḥāšiya*.

²³ Djelo *Ḥāšiya 'alā al-Bayḍāwī*.

²⁴ Šayḥ-zāda Muḥyiddīn Muḥammad ibn Muṣṭafā Koḡawī (865-951/1460-1544).

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
46	četvrti tom djela <i>Ḥāšiya Šayḥzāda 'alā Tafṣīr al-Qāḍī</i>	Šayḥ-zāda	tefsir	pismo <i>ta 'līq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez <i>čīnī</i> , <i>mührī</i> znak (*17)
47	<i>Ḥāšiya 'alā al-Bayḍāwī li Mawlānā Abū Yahyā Zakarīyā al-'Anṣārī</i>	Abū Yahyā Zakarīyā al-Anṣārī	tefsir	srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crni, <i>mührī</i> (*18)
48	<i>Ḥāšiya Suyūfī 'alā Tafṣīr al-Qāḍī</i>	Ġalāluddīn al-Suyūfī	tefsir	srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez boje višnje, <i>mührī</i> (*21)
49	prvi i drugi tom djela <i>Ġāyat al-bayān</i>	Emīr Kātīb ibn Qawamuddīn al-'Itqānī	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez kestenjast (<i>'unnābī</i>), <i>mührī</i> (*31)
50	treći i četvrti tom djela <i>Ġāyat al-bayān</i>	al-'Itqānī	fikh	pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez kestenjast, znak (*31)
51	peti i šesti tom djela <i>Ġāyat al-bayān</i>	al-'Itqānī	fikh	srednje veličine, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez kestenjast, <i>mührī</i> (*32)
52	sedmi i osmi tom djela <i>Ġāyat al-bayān</i>	al-'Itqānī	fikh	papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez kestenjast, <i>mührī</i> (*31)
53	četvrti tom djela <i>Ġāyat al-bayān</i>	al-'Itqānī	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez kestenjast, <i>mührī</i> (*31)
54	drugi tom djela <i>Ġāyat al-bayān</i>	al-'Itqānī	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , uvez kestenjast, znak (*34)
55	treći tom djela <i>Ġāyat al-bayān</i>	al-'Itqānī	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez kestenjast, <i>mührī</i> (*33)
56	posljednji tom djela <i>Ġāyat al-bayān</i>	al-'Itqānī	fikh	srednje veličine, uvez kestenjast, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mührī</i> (*10)
57	prvi tom djela <i>al-Nihāya</i>	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , papir <i>dimīšqī</i> , uvez crveni, znak (*18)
58	drugi tom djela <i>al-Nihāya</i>	al-Marġīnānī	fikh	džepni format, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez zeleni, <i>mührī</i> (*21)
59	treći tom djela <i>al-Nihāya</i>	al-Marġīnānī	fikh	pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez zeleni, znak (*18)
60	četvrti tom djela <i>al-Nihāya</i>	al-Marġīnānī	fikh	srednje veličine, pismo <i>ta 'līq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez <i>čīnī</i> , <i>mührī</i> (*17)

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
61	peti tom djela <i>al-Nihāya</i>	al-Margīnānī	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez <i>muqavvā</i> , <i>mūhrī</i> (*25)
62	<i>Šarḥ 'Iḥtiyār</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	pravna mišljenja (fetve)	srednje veličine, pismo <i>ta'līq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> (*13)
63	<i>Šifā</i> ²⁵ <i>Qādī 'Iyād wa Kāšif</i> , u jednom tomu	Al-Qādī 'Iyād ²⁶	hadis	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>dimišqī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> (*19)
64	prvi tom djela <i>Šayḥa Akmaluddīna</i> ²⁷	Akmaluddīn al-Bābartī	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> (*15)
65	drugi tom od Ibn al-Hummāma	Ibn al-Hummām	fikh	srednje veličine, uvez <i>čīnī</i> , <i>mūhrī</i> (*21)
66	<i>Matn Miftāḥ</i> ²⁸	al-Sakkākī	filologija	cjelovit, srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez ojačan (<i>muqavvā</i>), <i>mūhrī</i> (*17)
67	<i>Šarḥ Manār</i>	Nije navedeno ime ²⁹	metodologija šerijatskog prava	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> znak (*13)
68	<i>Kitāb al-mustaṣfā: Šarḥ al-nāfi ' min al-fiqh</i>	Hāfizuddīn al-Nasaḫī al-Ḥanaḫī	fikh	srednje veličine, uvez crveni, <i>mūhrī</i> znak (*21)
69	Sayyid 'Abdullāh ³⁰	al-Sayyid 'Abdullāh	gramatika	srednje veličine, pismo <i>ta'līq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez <i>muqavvā</i> , <i>mūhrī</i> znak (*18)
70	<i>Talwīḥ</i> ³¹	al-Taftazānī	metodologija šerijatskog prava	pismo <i>ta'līq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> znak (*13)

²⁵ Djelo *Šifā' šariḥ*, drugo ime *Al-šifā' bi ta'rīf ḥuqūq al-Muṣṭafā*.

²⁶ Qādī 'Iyād ibn Muṣṭafā al-Yaḥsubī (476-544/1083-1149).

²⁷ Ne navodi se naziv djela u tekstu vakufname.

²⁸ Djelo *Miftāḥ al-'ulūm*.

²⁹ Najvjerojatnije se radi o komentaru koji je sastavio Ibn Malak (u. 1480) pod nazivom *Šarḥ Manār al-anwār* jer je to bio najpopularniji komentar *al-Manāra* u medresama u 16. vijeku.

³⁰ Nije navedeno ime djela u vakufnami. Vjerojatno se misli na al-Sayyida 'Abdullāha Čarpardija.

³¹ *al-Talwīḥ*.

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
71	<i>Hidāya</i> ³²	Burhānuddīn al-Margīnānī ³³	fikh	džepni format, pismo <i>ta'liq</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crni, <i>mührī</i> znak (*17)
72	<i>Şihāh Ğawharī</i> ³⁴	Ismā'īl ibn Ḥammād al-Ğawharī	leksikografija	veliki format, pismo <i>nesh</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>semerqandī</i> , uvez crveni, <i>mührī</i> (*23)
73	<i>Ramz alhaqāyiq fī šarḥ Kanz al-daqāyiq</i>	al-'Aynī	fikh	srednje veličine, pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez zeleni, <i>mührī</i> (*20)
74	<i>Akmaluddīn</i> , prvi tom	Akmaluddīn al-Bābartī	fikh	džepni format, ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>dimišqī</i> , pismo <i>ta'liq</i> , uvez crni, <i>mührī</i> znak (*18)
75	<i>Şadr al-šarī'a</i>	'Ubaydullāh Şadr al-šarī'a	osnove šerijata	srednje veličine, pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mührī</i> (*17)
76	<i>Şarḥ Miftāḥ</i> ³⁵	al-Sayyid al-Şarīf al-Ġurġānī	filologija	uvez crveni, srednje veličine, pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mührī</i> (*12)
77	<i>Kanz</i>	Nije naveden autor	-	pismo <i>nesh</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez žuti, <i>mührī</i> (*19)
78	<i>Ḥāşiya 'alā Şadr al-šarī'a</i>	Nije naveden autor	metodologija šerijatskog prava	uvez crveni, pismo <i>ta'liq</i> , <i>mührī</i> (*19)
79	<i>'Ihyā' ulūm</i>	al-Ġazālī	islamske nauke	srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , oivičen ram za pisanje, papir <i>dimišqī</i> , uvez crni, <i>mührī</i> (*20)
80	<i>Fatāwā zahūrīya</i> ³⁶	Burhānuddīn al-Margīnānī	pravna mišljenja (fetve)	srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez crni, <i>mührī</i> (*19)
81	<i>Qāḍīḥān</i> ³⁷	Ḥasan ibn Maṣṣūr ³⁸	pravna mišljenja (fetve)	veliki format, uvez <i>noḥūdī</i> , pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mührī</i> (*19)

³² *al-Hidāya*.

³³ Burhānuddīn al-Margīnānī (u. 1197), pisao je uglavnom djela iz oblasti fikha.

³⁴ *Şihāh al-Ğawharī*.

³⁵ *Şarḥ al-Miftāḥ*.

³⁶ *al-Fatāwā al-zahūrīya*.

³⁷ Djelo *Fatāwā Qāḍīḥān* ili *Al-fatāwā al-ḥānīya*.

³⁸ Faḥruddīn Ḥasan ibn Maṣṣūr al-Uzġandī al-Farġānī, Qāḍīḥān (u. 592/1196).

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
82	<i>Ġāmi‘ al-fuṣūlayn</i>	Šayḥ Badruddīn Maḥmūd	fikh	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> (*12)
83	<i>Ḥulāṣa al-fatāwā</i>	Ṭāhir ibn al-Buḥārī	pravna mišljenja (fetve)	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> (*16)
84	<i>Talḥiṣ al-fatāwā</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	pravna mišljenja (fetve)	pismo <i>nesḥ</i> , uvez <i>muqavvā</i> , znak (*18)
85	<i>Ya‘qūb Pāšā</i>	Ya‘qūb Pāšā	fikh	pismo <i>ta‘līq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez <i>noḥūdī</i> , <i>mūhrī</i> znak (*12)
86	<i>Maḥmūd al-ḥiṣāl</i>	Nije navedeno ime	-	pismo <i>ta‘līq</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez <i>noḥūdī</i> , <i>mūhrī</i> (*11)
87	<i>Iṣfaḥānī</i>	Nije navedeno ime	apologetka, dogmatika (akaid)	džepni format, pismo <i>ta‘līq</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez <i>muqavvā</i> , <i>mūhrī</i> (*12)
88	<i>Ḥāšiya Qara Dāwūd ‘alā Ḥāšiya Maṭālī</i> ³⁹	Qara Dāwūd Eferdī ⁴⁰	filozofija i logika	pismo <i>ta‘līq</i> , uvez žuti, <i>mūhrī</i> (*17)
89	<i>Mawlānā Aḥmad Anṣārī</i>	Aḥmad al-’Anṣārī	-	džepni format, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> (*13)
90	<i>Muḡnī al-labīb</i>	Ibn Hišām	sintaksa	džepni format, pismo <i>nesḥ</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> (*12)
91	<i>Manār</i>	Imām Ḥāfiẓuddīn al-Nasaḥī	metodologija šerijatskog prava	pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> (*8)
92	<i>Šarḥ al-farā‘id</i>	Nije naveden autor	porodično nasljedno pravo (feraiẓ)	džepni format, pismo <i>ta‘līq</i> , papir <i>ḥašebī</i> , uvez <i>čini</i> , <i>mūhrī</i> (*12)
93	<i>Ḥāšiya</i> ⁴¹ <i>Kastālī</i>	Muṣliḥuddīn al-Kastālī ⁴²	apologetika i dogmatika (kelam, akaid)	pismo <i>ta‘līq</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez <i>muqavvā</i> , <i>mūhrī</i> znak (*8)

³⁹ Djelo *Ḥāšiya ‘alā Šarḥ Maṭālī ‘ al-anwār*.

⁴⁰ Qara Dāwūd ibn Kamāl Qoḡawī (u. 948/1541).

⁴¹ *Ḥāšiya ‘alā Šarḥ al-‘aqā‘id al-nasaḥīya*.

⁴² Muṣliḥuddīn Muṣṭafā ibn Muḥammad al-Kastālī (u. 901/1495).

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
94	<i>İdāh</i> ⁴³	Šamsuddīn Kamālpašazāda ⁴⁴	fikh	pismo sliči <i>ta'liq</i> , papir <i>devletābādī</i> , uvez <i>muqavvā</i> , <i>mührī</i> (*19),
95	<i>Šir'at al-islām</i>	Muḥammad ibn Abī Bakr al-Buḥārī	fikh	uvez crni, pismo <i>nesḥ</i> , <i>mührī</i> (*11)
96	<i>Farā'id</i>	Nije naveden autor	porodično nasljedno pravo (feraiz)	pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mührī</i> (*4)
97	Drugi primjerak djela <i>Farā'id</i>	Nije naveden autor	porodično nasljedno pravo (feraiz)	pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez <i>muqavvā</i> , znak (*6)
98	<i>Muṭawwal Sayyidī</i>	Ġurġānī	stilstika	pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez žut, <i>mührī</i> (*7)
99	<i>Mirqāt mir'āt</i> ⁴⁵	Molla Ḥusraw	metodologija šerijatskog prava	džepni format, pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez crni, <i>mührī</i>
100	<i>Manār</i> ⁴⁶	Ḥāfiẓuddīn al-Nasafī	metodologija šerijatskog prava	pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez čini, <i>mührī</i> znak (*13)
101	<i>Aḥtarī</i> ⁴⁷	Muṣṭafā ibn Šamsuddīn	leksikografija	džepni format, uvez crveni, pozlaćen, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mührī</i> (*15)
102	<i>Qāmūs</i>	Muḥammad ibn Ya'qūb Fīrūzābādī	leksikografija	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez zeleni, pozlaćen, znak (*21)
103	prvi tom <i>Qāmūsa</i>	Fīrūzābādī	leksikografija	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez zeleni, <i>mührī</i> (*19)
104	drugi tom <i>Qāmūsa</i>	Fīrūzābādī	leksikografija	srednje veličine, uvez zeleni, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , znak
105	<i>Qāmūs</i>	Fīrūzābādī	leksikografija	veliki format, uvez crveni, pozlaćen, papir <i>semerqandī</i> , <i>mührī</i> (*13)

⁴³ Djelo *Iṣlāh al-īdāh*, napisano 928. H. (1521/1522).

⁴⁴ Šamsuddīn 'Aḥmad ibn Sulaymān Kamālpašazāda (873-940/1468-1543).

⁴⁵ Djelo *Mir'āt al-uṣūl fī Šarḥ Mirqāt al-wuṣūl*.

⁴⁶ Djelo *Manār al-anwār*, autor: Ḥāfiẓuddīn 'Abu al-Barakāt 'Abdullāh ibn Aḥmad al-Nasafī (u. 710/1310).

⁴⁷ *Aḥtarī min 'ilm al-luġa*.

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
106	<i>Qiṭ' a Ibn al-Hummām</i>	Ibn al-Hummām	fikh	pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez <i>čīnī</i> , <i>mührī</i> znak (*15)
107	<i>Šarḥ Hidāya li 'Akmaluddīn</i> ⁴⁸	Akmaluddīn al-Bābartī	fikh	pismo ' <i>indī</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez zeleni, <i>mührī</i> (*35),
108	<i>Akmaluddīn</i> , druga knjiga	Akmaluddīn al-Bābartī	fikh	pismo <i>ta'liq</i> , srednje veličine, ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crni, <i>mührī</i> znak (*17)
109	<i>Ḥāšiya Aḥī 'alā Šadr al-šarī'a</i>	Aḥī Yūnus	fikh	srednje veličine, pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mührī</i> (*18)
110	<i>Hidāya</i>	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	srednje veličine, papir <i>devletābādī</i> , uvez crni, ivice rama za pisanje pozlaćene, <i>mührī</i> (*28)
111	<i>Ḥāšiya Ḥasan Čalabī 'alā al-Talwīḥ</i>	Ḥasan Čalabī ⁴⁹	metodologija šerijatskog prava	veći format, papir <i>dimišqī</i> , pismo <i>nesh</i> , uvez crni, <i>mührī</i> (*20)
112	<i>Šarḥ Mawāqif</i>	Nije navedeno ime	dogmatika i apologetika	srednje veličine, pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez crveni, <i>mührī</i> (*21)
113	<i>Šarḥ Hidāya li 'Išāmuddīn</i>	'Išāmuddīn al-'Isfarāyīnī ⁵⁰	fikh, razlike u mišljenju	džepni format, papir <i>dimišqī</i> , uvez crni, <i>mührī</i> (*10)
114	<i>Durar ġurar</i> ⁵¹	Mollā Ḥusraw	fikh	srednje veličine, pismo <i>ta'liq</i> , uvez crni, <i>mührī</i> (*20)
115	drugi primjerak djela <i>Ḥāšiya li Ḥasan Čalabī 'alā al-Mawāqif</i>	Ḥasan Čalabī	dogmatika i apologetika (akaid i kelam)	pismo sliči <i>ta'liq</i> , uvez muqavvā, <i>mührī</i> (*20)
116	<i>Risāla min 'ilm al-adab</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	filologija	uvez crveni, papir <i>dimišqī</i> , <i>mührī</i> (*19)
117	<i>Ḥāšiya Sa'dī Čalabī</i>	Sa'dī Čalabī	tefsir	manjeg formata, pismo <i>ta'liq</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, uvez crveni, <i>mührī</i>

⁴⁸ Djelo *al-'Ināya fī šarḥ al-Hidāya*, autor Abū 'Abdullāh Akmaluddīn Muḥammad ibn Maḥmūd ibn Aḥmad al-Rūmī al-Miṣrī, 710-786 H. (1310-1384).

⁴⁹ Ḥasan Čalabī ibn Muḥammad Šāh al-Fanārī (840-886/1436-1481).

⁵⁰ Autor 'Išāmuddīn Ibrāhīm ibn Muḥammad ibn 'Arabšāh al-'Isfarāyīnī (873-945/1468-1538).

⁵¹ Djelo *al-Durar wa al-ġurar*, drugi naziv *Durar al-ḥukkām fī šarḥ ġurar al-aḥkām*.

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
118	<i>Ḥāšiya 'alā al-Hidāya wa al-'ināya</i>	al-Surūrī	fikh	džepni format, pismo <i>ta'liq</i> , uvez <i>čīnī</i> , <i>mührī</i> (*17)
119	<i>Matn Sakkākī</i> ⁵²	Sirāğuddīn al-Sakkākī	filologija (fonetika, morfoloģija, sintaksa, retorika)	džepni format, pismo <i>nesḥ</i> , uvez <i>noḥūdī</i> , <i>mührī</i> (*20)
120	<i>Tafsīr Tanqīḥ</i>	Šamsuddīn Kamālpašazāda	tefsir	džepni format, ivice rama za pisanje pozlaćene, crni uvez, <i>mührī</i>
121	<i>Šarḥ Mawāqif li al-Sayyid al-Šarīf</i>	al-Sayyid al-Šarīf al-Ğurğānī	dogmatika i apoloģetika	pismo <i>nesḥ</i> , srednje veličine, papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mührī</i> (*18)
122	<i>Šarḥ Miftāḥ</i>	al-Ğurğānī	filologija	ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>dimišqī</i> , uvez boje višnje, <i>mührī</i> (*13)
123	<i>Ḥāšiya Ḥaḡībzāda 'alā Šadr al-Šarī'a</i>	Ḥaḡībzāda	stilstika	pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez <i>čīnī</i>
124	<i>Ḥāšiya Mawlānā Ḥusraw 'alā al-Talwīḥ</i>	Mawlānā Ḥusraw	fikh	džepni format, pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez crveni, <i>mührī</i> (*20)
125	<i>Akmal</i> ⁵³	Akmaluddīn al-Bābartī	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mührī</i> (*20)
126	<i>Durar ġurar</i>	Mollā Ḥusraw	fikh	uvez crveni, srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, <i>mührī</i> (*17)
127	<i>Masālik al-mamālik</i>	Muḥammad ibn Sīpāhī	historija	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mührī</i> (*13)
128	<i>Šaḡīḥ al-Buḡārī</i> , prvi tom djela	Imām Ismā'īl al-Buḡārī	hadis	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez <i>'unnābī</i> , znak (*19)
129	<i>Hidāya</i>	Burhānuddīn al-Marğīnānī	fikh	uvez zeleni, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mührī</i> (*21)
130	<i>Šaḡīḥ al-Buḡārī</i> , drugi tom	Imām Ismā'īl al-Buḡārī	hadis	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez <i>'unnābī</i> , <i>mührī</i> (*19)

⁵² Djelo *Miftāḥ al-'ulūm*.

⁵³ Popularni naziv u medresama za djelo *al-'Ināya* koje predstavlja Akmaluddīnov komentar na al-Marğīnānījevo djelo *al-Hidāya*.

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
131	<i>Šaḥīḥ al-Buḥārī</i> , treći tom	Imām Ismā‘īl al-Buḥārī	hadis	srednje veličine, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez ‘ <i>unnābī</i> , <i>mūhrī</i> (*25)
132	<i>Šaḥīḥ al-Buḥārī</i> , četvrti tom djela	Imām Ismā‘īl al-Buḥārī	hadis	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez ‘ <i>unnābī</i> , <i>mūhrī</i> (*20)
133	<i>Šaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Imām Ismā‘īl al-Buḥārī	hadis	džepni format, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>dimišqī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> (*24)
134	drugi primjerak djela <i>Šaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Imām Ismā‘īl al-Buḥārī	hadis	srednje veličine, uvez crni, pismo <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozla- ćene, znak (*20)
135	<i>Maṣābīḥ</i> ⁵⁴	Abū Muḥammad Ḥusayn ibn Mas‘ūd al-Baġawī ⁵⁵	hadis	srednje veličine, uvez ‘ <i>unnābī</i> , pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*19)
136	<i>Šaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Imām Ismā‘īl al-Buḥārī	hadis	srednje veličine, uvez <i>čīmī</i> , po- zlaćen, papir <i>devlet-ābādī</i> , pismo <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozla- ćene, <i>mūhrī</i> (*15)
137	<i>Šarḥ al-Buḥārī</i> , prvi tom	al-Kirmānī	hadis	srednje veličine, uvez crni, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*30)
138	drugi tom al-Kirmānīja	al-Kirmānī	hadis	pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crni, znak (*20)
139	drugi tom al-Kirmānīja	al-Kirmānī	hadis	srednje veličine, uvez ‘ <i>unnābī</i> , pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*20)
140	treći tom djela <i>Šarḥ Šaḥīḥ al-Buḥārī</i>	al-Kirmānī	hadis	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez ‘ <i>unnābī</i> , <i>mūhrī</i> (*20)
141	posljednji tom <i>Šarḥ Šaḥīḥ al-Buḥārī</i>	al-Kirmānī	hadis	srednje veličine, uvez crni, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*19)
142	prvi tom djela <i>Šarḥ al-Buḥārī</i>	al-Kirmānī	hadis	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*20)
143	prvi tom djela <i>Šarḥ Šaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Imam al-‘Aynī	hadis	veliki format, uvez crveni, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*26)
144	drugi tom djela <i>Šarḥ Šaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Imam al-‘Aynī	hadis	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> (*24)

⁵⁴ Djelo *Maṣābīḥ al-sunna* autora al-Baġawīja, drugo ime *Miškāt*, odnosno *Miškāt al-maṣābīḥ*.

⁵⁵ Abū Muḥammad Ḥusayn bin Mas‘ūd al-Baġawī (436-510/1044-117).

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
145	osmi tom djela <i>Šarḥ Ṣaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Imam al-‘Aynī	hadis	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> (*26)
146	<i>Šarḥ Ṣaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	hadis	srednje veličine, uvez crveni, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*26)
147	<i>Šarḥ Ṣaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	hadis	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , uvez crveni, papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*25)
148	<i>Ṣaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Imām Ismā‘īl al-Buḥārī	hadis	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , uvez crveni, papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*22)
149	<i>Ṣaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Imām Ismā‘īl al-Buḥārī	hadis	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> (*20)
150	<i>Ṣaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Imām Ismā‘īl al-Buḥārī	hadis	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , uvez crni, pozlaćen, papir <i>dimišqī</i> , <i>mūhrī</i> (*17)
151	<i>Mašāriq al-anwār</i> ⁵⁶	‘Umar ibn ‘Abd al-Muḥsin al-‘Arziḡānī	hadis	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez zeleni, <i>mūhrī</i> (*20)
152	<i>Zaḥīr min al-fiqḥ</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	fikh	veliki format, uvez <i>čīnī</i> , pozlaćen, pismo <i>nesḥ</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, <i>mūhrī</i> (*20)
153	drugi tom djela <i>Fatāwā tātarḥānīya</i> ⁵⁷	Ferīduddīn ‘Ālim ibn ‘Alā	pravna mišljenja (fetve)	veliki format, uvez pozlaćen, pismo <i>nesḥ</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, <i>mūhrī</i> (*14)
154	prvi tom djela <i>al-Lubāb</i> ⁵⁸	‘Umar ibn ‘Alī ibn ‘Ādil	tefsīr	veliki format, uvez <i>noḥūdī</i> , pismo <i>nesḥ</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devletābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*20)
155	drugi tom djela <i>al-Lubāb</i>	‘Umar ibn ‘Alī ibn ‘Ādil	tefsīr	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , iverice rama za pisanje pozlaćene, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez <i>noḥūdī</i> , <i>mūhrī</i> (*78)
156	<i>Sunan Ibn Māḡḡa</i>	Ibn Māḡḡa	hadis	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez <i>čīnī</i> , <i>mūhrī</i> (*27)
157	prvi tom djela <i>Kitāb al-Mabsūṭ</i>	Imām al-Saraḡsī	fikh	veliki format, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> (*31)

⁵⁶ *Ḥadā’iq al-azḥār fī šarḥ Mašāriq al-anwār*, autor al-‘Arziḡānī (u. 643/1245).

⁵⁷ Djelo *al-Fatāwā al-tātarḥānīya*.

⁵⁸ Djelo *Tafsīr al-lubāb*.

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
158	drugi tom djela <i>Mabsūṭ</i>	al-Saraḥsī	fikh	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> (*31)
159	treći tom djela <i>Mabsūṭ</i>	al-Saraḥsī	fikh	veliki format, uvez crveni, pismo <i>nesḥ</i> , <i>mūhrī</i> (*26)
160	četvrti tom djela <i>Mabsūṭ</i>	al-Saraḥsī	fikh	veliki format, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> znak (*19)
161	<i>Zayl</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	fikh	veliki format, <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> (*20)
162	<i>Fatāwā Qāḍīḥān</i>	Ḥasan ibn Maṣṣūr	pravna mišljenja (fetve)	veliki format, papir <i>devlet-ābādī</i> , pismo <i>nesḥ</i> , uvez crveni, <i>mūhrī</i> (*20)
163	četvrti tom djela <i>Ma'ālim al-tanzīl</i>	Ḥusayn al-Baḡawī	tefsir	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*20)
164	prvi tom i drugi tom djela <i>Ma'ālim al-tanzīl</i>	Ḥusayn al-Baḡawī	tefsir	srednji format, <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> (*20)
165	<i>Bidāya</i>	Burḥānuddīn al-Marḡīnānī	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez čini, <i>mūhrī</i> (*20)
166	prvi tom djela <i>Šarḥ al-Hidāya</i>	Akmaluddīn al-Bābartī	fikh, obredoslovlje	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , znak (*20)
167	drugi primjerak djela 'Akmaluddīna	Akmaluddīn al-Bābartī	fikh	srednje veličine, uvez zeleni, <i>ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*20)
168	treći tom djela <i>Šarḥ al-Hidāya</i>	Ibn al-Hummām	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , uvez crni, <i>mūhrī</i> (*15)
169	prvi tom djela <i>Ġāya al-bayān</i>	al-'Itqānī	fikh	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez 'unnābī, <i>mūhrī</i> (*21)
170	drugi tom djela <i>Šarḥ al-Hidāya</i>	Ibn al-Hummām	fikh	pismo <i>nesḥ</i> , uvez čini, <i>mūhrī</i> (*27)
171	treći tom djela <i>Šarḥ al-Hidāya</i>	Ibn al-Hummām	fikh	srednje veličine, uvez čini, papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*20)
172	<i>Tabyīn al-ḥaqāyiq</i> ⁵⁹	'Utmān ibn 'Alī al-Zaylā'ī	fikh	uvez crveni, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , znak (*18)
173	<i>Ḥulāṣa al-fatāwā</i>	Ṭāhir ibn al-Buḥārī	pravna mišljenja (fetve)	uvez crni, stariji, pismo <i>ta'liq</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mūhrī</i> (*22)

⁵⁹ *Tabyīn al-ḥaqā'iq fī šarḥ Kanz al-daqa'iq.*

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
174	<i>Ḥadā'iq al'izhār fī mašāriq al-anwār</i>	ʿUmar ibn ʿAbd al-Muḥsin	hadis	uvez <i>čīnī</i> , pismo najbliže <i>ta'līqu</i> , papir <i>devlet-ābādī</i>
175	<i>Šarḥ al-Hidāya</i> , prvi tom djela	Ibn al-Hummām	fikh	veliki format, <i>nesḥ</i> , papir <i>devletābādī</i> , uvez <i>čīnī</i> , <i>mührī</i> (*26)
176	<i>Tafsīr Kamālpāšāzāda</i>	Šamsuddīn Kamālpāšāzāda	tefsir	mali format, uvez pozlaćen, papir <i>devlet-ābādī</i>
177	<i>Kaššāf</i>	al-Zamaḥšarī		dva toma, velikog formata, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>hamevī</i>
178	<i>Tafsīr Qāḍī</i>	al-Qāḍī al-Bayḍāwī	tefsir	cjelovit, u jednom tomu, papir <i>devlet-ābādī</i> , ajeti ispisani crvenom tintom, uvez crni, mali format
179	<i>Tātārḥān</i> , u jednom tomu	Nije navedeno ime u vakufnami	fikh	veliki format, papir <i>devlet-ābādī</i> , ivice rama za tekst pozlaćene, crni uvez
180	djelo <i>Buḥārī</i>	Imām Ismāʿīl al-Buḥārī	hadis	srednje veličine, pismo <i>nesḥ</i> , uvez crveni, papir <i>devlet-ābādī</i>
181	djelo <i>Šarḥ Šaḥīḥ Muslim</i>	Imam al-Nawawī	hadis	veliki format, uvez crveni, pozlaćen, pismo <i>nesḥ</i> , s pečatom
182	djelo <i>Kitāb al-ḥamīs fī aḥvāl al-naḥs al-naḥs</i>	al-Diyārbakrī	tasavvuf	uvez boje višnje, pismo <i>nesḥ</i> , papir <i>ḥašebī</i> , <i>mührī</i>
183	<i>Hāšiya Sa'dī Efendī li Tafsīr al-Qāḍī</i>	Sa'dī Čalabī	tefsir	uvez <i>čīnī</i> , srednje veličine, papir <i>devlet-ābādī</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, crni uvez, <i>mührī</i>
184	djelo <i>Miškāt al-mašābīḥ</i>	al-Baḡawī	hadis	pismo oštećeno, uvez žuti čvrsti, <i>mührī</i>
185	<i>Mufaššal</i>	Ġarullāh al-Zamaḥšarī	gramatika, stilistika ar.j.	oznaka oštećena, uvez boje višnje, pismo <i>nesḥ</i>
186	djelo <i>Kitāb al-mumatta' fī 'ilm al-ru'yā</i>	Imām al-Qa[y] rawānī ⁶⁰	nauka o interpretaciji snova	crni uvez, pismo arapsko
187	djelo <i>Qāmūs al-luḡa</i>	Muḥammad ibn Ya'qūb Fīrūzābādī	leksikografija	uvez crveni, srednje veličine, džepni format, papir <i>devletābādī</i> , pismo <i>nesḥ</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene
188	djelo <i>Hāšiya Kaššāf li Mawlānā Sa'duddīn</i>	Mawlānā Sa'duddīn	tefsir	mali džepni format, uvez crni, pismo najbliže <i>ta'līqu</i> , <i>mührī</i>

⁶⁰ Napisano alif-lām-qāf-rā-wāw-alif-nūn-yā.

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
189	drugo djelo <i>Hāšiya Kaššāf li Sa'dullāh</i>	Sa'dullāh	tefsir	oštećen, izlizan, pismo 'indī, s pečatom
190	<i>Iṣlāh wa Iḍāh</i>	Kamālpaša-zāda	fikh	uvez crni, pismo <i>nesh</i>
191	djelo <i>Ṭabaqāt</i> ⁶¹ <i>Mīr Ṣadrudḍīn</i>	Mīr Ṣadrudḍīn ⁶²	apologetika (kelam), fikh	uvez oštećen, mali format, čvrst, pismo najbliže <i>ta'līqu</i>
192	<i>Šarḥ Miftāh</i>	Muṣannifak	filologija	pismo najbliže <i>ta'līqu</i> , uvez crni, mali format, <i>mührī</i>
193	djelo <i>Hāšiya Hadāyā</i> ⁶³ li <i>Mawlānā Sa'dī Efendī</i>	Sa'dī Efendī ⁶⁴	fikh	srednje veličine, uvez jarkocrveni, pismo najbliže <i>ta'līqu</i> , <i>mührī</i>
194	djelo <i>Hāšiya 'Abdurrahmān Efendī</i>	'Abdurrahmān Efendī	apologetika (kelam)	uvez pozlaćen, sa iscrtanim crvenim okvirima za pisanje, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , <i>mührī</i>
195	djelo <i>Mawāqif Ḥasan Čalabī</i>	Ḥasan Čalabī	apologetika (kelam)	pismo najbliže <i>ta'līqu</i> , uvez čvrst, džepni format, papir <i>dimišqī</i>
196	djelo <i>Tawḍīh</i> ⁶⁵	Ṣadr al-šarī'a ⁶⁶	osnove šerijata	mali format, s crnim uvezom, papir <i>dimišqī</i> , pismo najbliže <i>ta'līqu</i>

Knjige koje je Mehmed-paša Sokolović uvakufio u hanikāh

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
197	djelo <i>Iršād li Ṭafsīr Abū al-Su'ūd</i>	Abū al-Su'ūd	tefsir	uvez <i>čīnī</i> , srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene
198	drugi dio spomenutog <i>Ṭafsīra</i>	Abū al-Su'ūd	tefsir	iste veličine, pisma i papira kao pret-hodno opisani
199	<i>Ṭafsīr Qāḍī</i>	al-Qāḍī al-Bayḍāwī	tefsir	cjelovito, srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez tamnoplav, ucertane ivice, odvojene

⁶¹ *Ṭabaqāt al-sadrīya*, komentari Mīr Ṣadrudḍīna al-Daštakīja.

⁶² Abū al-Ma'ālī Mīr Ṣadrudḍīn Muḥammad ibn Giyāsuddīn Manšūr al-Daštakī al-Širāzī (u. 903/1498).

⁶³ Vjerovatno se radi o komentarima na djelo *al-Hidāya*.

⁶⁴ Sa'dullāh ibn 'Īsā ibn Emīr Ḥān al-Qaṣṭamūnī (u. 945/1538).

⁶⁵ *Al-tawḍīh fī ḥall ḡawāmiz al-tanqīh*.

⁶⁶ Ṣadr al-šarī'a al-tānī 'Ubaydullāh ibn Mas'ūd al-Buḥārī (u. 747/1346).

	Naziv djela prema vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
200	<i>Tafsīr Ibn Barġān Abū al-Ḥukm</i>	Abū al-Ḥukm ibn Barġān	tefsir	papir oštećen <i>semerqandī</i> , srednje veličine, pismo <i>nesh-kirmānī</i> , od poglavlja <i>Kitabu ṭalāq</i> do kraja
201	<i>Tafsīr Waġīz</i>	al-Wāhidī	tefsir	uvez prilično oštećen, manjeg formata
202	<i>Risāla fī al-‘ilm al-taṣawwuf</i>	Imām al-Quṣayrī	isl. gnosticizam (tasavvuf)	različitog rukopisa i pisama
203	dio djela <i>Tafsīr Abū al-Ḥukm ibn Barġān</i>	Abū al-Ḥukm ibn Barġān	tefsir	nije cjelovito
204	<i>Tafsīr Qāḍī</i>	al-Qāḍī al-Bayḍāwī	tefsir	cjelovito djelo, srednje veličine, džepni format, uvez crveni, ivice rama za pisanje pozlaćene
205	<i>Tafsīr kabīr</i> , do sūre „Hūd ‘aleyhis-selām“	Fāḥruddīn al-Rāzī	tefsir	veliki format, papir <i>devlet-ābādī</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, uvez jarkocrveni
206	<i>Tefsīr Imām Rāġib</i>	Imām Rāġib	tefsir	prvi tom, srednje veličine, pismo <i>nesh</i> , papir <i>dimišqī</i>
207	djelo ‘ <i>Ihyā’ ulūm</i>	al-Ġazālī	islamske nauke	cjelovito u tomovima, veliki format, pismo <i>nesh</i> , ivice rama za pisanje pozlaćene, <i>mührī</i> (*10)
208	djelo <i>Qāmūs</i>	Nije navedeno ime	leksikografija	srednje veličine, pismo <i>ta’līq</i> , uvez crni, utisnuti ukrasi, <i>mührī</i> (*47)

Knjige koje je Mehmed-paša uvakufio u svoju medresu u Luleburgazu (Bergosu)

U spomenutom mjestu Luleburgaz u časnu medresi, koju je Mehmed-paša sagradio, uvakufio je sljedeće knjige:

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
209	<i>Kaššāf</i>	al-Zamaḥšarī	tefsir	cjelovito, srednje veličine, uvez crveni, označene ivica teksta
210	<i>Ḥāšiya ‘alā al-Kaššāf</i>	Mawlānā Sa‘duddīn	tefsir	srednje veličine, nepotpuno, uvez <i>čīmī</i>
211	<i>Tafsīr Qāḍī</i>	al-Qāḍī al-Bayḍāwī	tefsir	cjelovito, srednje veličine, papir <i>devlet-ābādī</i> , uvez crveni
212	drugi primjerak djela <i>Tafsīr Qāḍī</i>	al-Qāḍī al-Bayḍāwī	tefsir	cjelovito, srednje veličine, papir <i>hindī</i> , uvez crveni

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
213	<i>Tafsīr Qāḍī</i> , prvi tom	al-Qāḍī al-Bayḍāwī	tefsir	srednje veličine, uvez crveni
214	<i>Tafsīr Qāḍī</i> , drugi tom	Al-Qāḍī al-Bayḍāwī	tefsir	srednje veličine, uvez crveni
215	<i>Hāšiya Mawlānā Zakarīyā al-'Anṣārī 'alā al-Bayḍāwī</i>	Abū Yahyā Zakarīyā al-'Anṣārī	tefsir	srednje veličine, cjelovito, uvez crni
216	djelo <i>Ma'ālim al-tanzīl</i> , do kraja sūre Alu 'Imrān	Ḥusayn al-Baḡawī	tefsir	srednje veličine, uvez tvrdi
217	prvi tom djela <i>al-Tafsīr al-kabīr</i>	Faḥruddīn al-Rāzī	tefsir	srednje veličine, uvez crni, pozlaćeni
218	drugi tom djela <i>al-Tafsīr al-kabīr</i>	Faḥruddīn al-Rāzī	tefsir	srednje veličine, uvez crni, pozlaćeni
219	<i>Maṣābīh</i>	al-Baḡawī	hadis	cjelovito, srednje veličine, uvez <i>čīnī</i>
220	<i>Maṣābīh</i> , drugi primjerak djela	al-Baḡawī	hadis	cjelovito, srednje veličine, uvez <i>čīnī</i>
221	<i>Šarḥ al-Maṣābīh</i> ⁶⁷	Ṭurabištī	hadis	srednje veličine, cjelovito
222	<i>Šarḥ al-Maṣābīh</i>	Zayn al-'arab	hadis	srednje veličine, uvez ojačan
223	<i>Miškāt al-Maṣābīh</i>	al-Baḡawī	hadis	srednje veličine, uvez crveni, oštećen
224	djelo <i>Mašāriq</i> ⁶⁸	Imām Raḍīyuddīn Ḥasan al-Sāḡānī	hadis	cjelovito, srednje veličine, uvez ojačan
225	<i>Šarḥ al-Mašāriq</i> ⁶⁹	Ibn al-Malak	hadis	<i>ḥašebī</i> , cjelovito, uvez crni
226	<i>Šarḥ al-Mašāriq</i>	al-Kāzrūnī	hadis	format veliki, ojačan uvez, zelen
227	<i>Šarḥ al-Mašāriq</i>	Akmaluddīn	hadis	srednje veličine, uvez <i>čīnī</i>
228	prvi tom djela <i>Šaḥīḥ al-Buḥārī</i>	Muḥammad ibn Yūsuf al-Kirmānī	hadis	srednje veličine, uvez crni
229	drugi tom djela	al-Kirmānī	hadis	veliki format, uvez crveni
230	drugi primjerak drugog toma istog djela al-Kirmānija	al-Kirmānī	hadis	srednje veličine, ojačan uvez

⁶⁷ *al-Muyassar fī šarḥ Maṣābīh al-sunna*; Imām Abū 'Abdu'llāh Faḍlullāh al-Šamad al-Ṭurabištī (u. 661/1263).

⁶⁸ Djelo *Mašāriq al-anwār al-nabawīya min šihāḥ al-aḥbār al-muṣṭafawīya*, autor Imām Raḍīyuddīn Ḥasan ibn Muḥammad al-Sāḡānī (577-650/1181-1252).

⁶⁹ Djelo *Mabārik al-'azhār fī šarḥ Mašāriq al-anwār*.

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
231	<i>Awḍaḥ al-masālik</i> ⁷⁰	Muḥammad Ibn Sīpāhī	historija	srednje veličine, cjelovito, uvez <i>noḥūdī</i>
232	prvi tom djela <i>Maṭla 'al-nayyirayn</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	hadis	srednje veličine, uvez crni
233	drugi tom djela <i>Maṭla 'al-nayyirayn</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	hadis	srednje veličine, uvez crni
234	odlomak djela o hadisima (<i>'Aḥādīt</i>)	Nije navedeno ime u vakufnami	hadis	srednje veličine, uvez <i>noḥūdī</i> , izlizan
235	<i>Kitāb al-taḥqīq</i>	Nije navedeno ime u vakufnami ⁷¹	fikh	oštećeno djelo
236	djelo <i>Šarḥ Aḥtakī</i> ⁷² <i>min al'uṣūl</i>	Ḥusāmuddīn Aḥsikātī	metodologija šerijatskog prava	srednje veličine, uvez crveni
237	djelo <i>Muḡnī min al'uṣūl</i>	Nije navedeno ime u vakufnami ⁷³	metodologija šerijatskog prava	manjeg formata, uvez crveni
238	prvi tom djela <i>Kitāb Sirāḡ al-hudā fī šarḥ al-Muḡnī min al'uṣūl</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	metodologija šerijatskog prava	srednje veličine, uvez <i>čīnī</i>
239	djelo Mansūra Qā'ānīja ⁷⁴	Manšūr ibn Aḥmad al-Qā'ānī	metodologija šerijatskog prava	cjelovito, srednje veličine, uvez <i>čīnī</i>
240	djelo <i>Uṣūl</i> ⁷⁵ <i>Pazdawī</i>	al-Pazdawī ⁷⁶	metodologija šerijatskog prava	srednje veličine, cjelovito, uvez <i>noḥūdī</i>

⁷⁰ Djelo *Awḍaḥ al-masālik ilā ma'rifa al-mamālik*.

⁷¹ Autor *Taḥqīqa* je 'Abd al-'Azīz ibn Aḥmad al-Buḥārī (u. 730/1329), a skraćeni komentar (koji se također zove *Taḥqīq*) za potrebe medresa uradio je Ḥusāmuddīn Muḥammad ibn Muḥammad 'Umar al-Aḥsikātī.

⁷² Napisano elif-ḥā-tā-kāf-(nūn)-yā. Možda je u vakufnami u brzini napisano ime Aḥsikātī.

⁷³ Najčešće je autor Ğalāluddīn 'Umar al-Ḥabbāzī (u. 1272).

⁷⁴ *Šarḥ al-Muḡnī*.

⁷⁵ *Kanz al-wuṣūl ilā ma'rifa al-'uṣūl* ili skraćeno *'Uṣūl al-Pazdawī*.

⁷⁶ Abū al-Ḥasan 'Alī ibn Muḥammad al-Pazdawī (400-482/1010-1089).

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
241	<i>Hāšiya 'alā 'Uṣūl al-Pazdawī</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	metodologija šerijatskog prava	srednje veličine, papir <i>hašebī</i> , uvez ojačan, oštećen
242	<i>Hidāya</i>	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	cjelovito, srednje veličine, uvez <i>čīnī</i>
243	<i>Bidāya</i> ⁷⁷ od početka do poglavlja "Kitāb al-waqf"	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	ojačan uvez
244	oštećen prvi tom djela <i>al-Nihāya</i> do početka poglavlja "Kitāb al-zakāt"	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	srednje veličine, uvez crveni
245	oštećen prvi tom djela <i>al-Nihāya</i> do poglavlja "Ġīnāyāt"	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	srednje veličine, uvez crni
246	djelo <i>Nihāya</i> - od poglavlja "Kitāb al-nikāh"	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	srednje veličine, uvez <i>noḥūdī</i> , oštećen
247	treći tom djela <i>Nihāya</i> od poglavlja "Kitāb al-sariqa", do potpoglavlja prije poglavlja "Kitāb al-šahāda"	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	srednje veličine, uvez crni
248	treći djela <i>al-Nihāya</i> od poglavlja "Kitāb al-ṭalāq" do poglavlja "Kitāb al-siyar"	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	srednje veličine, uvez crveni, oštećen
249	četvrti tom djela <i>al-Nihāya</i> od podnaslova "Man yaf' al-šahādah" do kraja poglavlja "Kitāb al-ma'zūn"	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	srednje veličine, uvez crni
250	četvrti tom djela <i>al-Nihāya</i> od poglavlja "Kitāb al-siyar" do poglavlja "Kitāb al-kafāla"	Burhānuddīn al-Marġīnānī	fikh	srednje veličine, uvez ojačan, zeleni

⁷⁷ *Bidāya al-mubtadī*.

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
251	peti tom djela <i>al-Nihāya</i> od poglavlja “Adab al-qaḍā’” do kraja poglavlja “Kitāb al-muḍāraba”	Burhānuddīn al-Margīnānī	fikh	srednje veličine, uvez crveni, oštećen
252	peti tom djela <i>al-Nihāya</i> od poglavlja “Kitāb al-sariqa” do kraja cjeline “Bay‘ al-fāsīd”	Burhānuddīn al-Margīnānī	fikh	srednje veličine, uvez crni
253	djelo <i>al-Nihāya</i> od cjeline “Ġināyāt” do kraja poglavlja “Kitāb al-ḥudūd”	Burhānuddīn al-Margīnānī	fikh	srednje veličine
254	peti tom djela <i>al-Nihāya</i> od poglavlja “Kitāb al-Ġaṣb” do kraja poglavlja “Kitāb al-ḥunṣā”	Burhānuddīn al-Margīnānī	fikh	srednje veličine, uvez crni
255	šesti tom djela <i>al-Nihāya</i> od poglavlja “Kitāb al-waḍī‘a” do kraja poglavlja “Kitāb al-zibā’”	Burhānuddīn al-Margīnānī	fikh	srednje veličine, uvez zeleni, ojačan
256	sedmi tom djela <i>al-Nihāya</i> od poglavlja “Kitāb al-uḍḥiya” do kraja poglavlja “Kitāb al-ḥunṣā”	Burhānuddīn al-Margīnānī	fikh	srednje veličine, uvez crveni, oštećen
257	prvi tom djela <i>al-‘Ināya</i>	Akmaluddīn al-Bābartī	fikh	srednje veličine, uvez crni
258	drugi tom djela <i>al-‘Ināya</i>	Akmaluddīn al-Bābartī	fikh	srednje veličine, uvez crni
259	odlomak djela Ibn al-Hummāma	Ibn al-Hummām	fikh	srednji format, uvez crni
260	prvi tom djela Ibn al-Hummāma	Ibn al-Hummām	fikh	srednje veličine, uvez crni
261	drugi dio djela Ibn al-Hummāma	Ibn al-Hummām	fikh	srednje veličine, uvez crni
262	treći dio djela Ibn al-Hummāma	Ibn al-Hummām	fikh	srednje veličine, uvez crni
263	<i>Ḥāṣiya Sa‘dī Čalabī ‘alā al-Hidāya</i>	Sa‘dī Čalabī	fikh	

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
264	prvi tom djela <i>Fatāwā Qāḍīhān</i>	Ḥasan ibn Manšūr	pravna mišljenja (fetve)	srednje veličine, uvez crni
265	drugi tom djela <i>Fatāwā Qāḍīhān</i>	Ḥasan ibn Manšūr	pravna mišljenja	srednje veličine, uvez crni
266	<i>Ḥulāṣa al-fatāwā</i>	Ṭāhir ibn al-Buḥārī	pravna mišljenja	srednje veličine, uvez crni
267	<i>Durar ġurar</i>	Mollā Ḥusraw ⁷⁸	fikh	srednje veličine, cjelovito, uvez zeleni, pozlaćen
268	drugi primjerak djela <i>Durar ġurar</i>	Mollā Ḥusraw	fikh	srednje veličine, cjelovito, uvez ojačan, pozlaćen
269	prvi tom djela <i>al-Kāfī fī šarḥ al-Wāfī</i>	‘Abdullāh al-Nasaḫī ⁷⁹	fikh	srednje veličine, uvez crveni
270	drugi tom djela <i>al-Kāfī</i>	‘Abdullāh al-Nasaḫī	fikh	srednje veličine, uvez crveni
271	djelo <i>Ġāmi‘ al-fuṣūlayn</i>	Šayḫ Badruddīn Maḥmūd	fikh	cjelovito, veliki format, uvez zeleni ojačan
272	<i>Ġawāhir al-fatāwā wa muršid al-‘aḥkām</i>	Nije navedeno ime u vakufnami ⁸⁰	pravna mišljenja (fetve)	u jednom tomu, srednje veličine, uvez crveni, izlizan
273	djelo <i>Waġīz fī fatāwā al-bazzāziye</i> ⁸¹	al-Saraḫsī	pravna mišljenja (fetve)	srednje veličine, cjelovito, uvez crni
274	prvi tom <i>Zayla ‘īja</i> ⁸²	al-Zayla ‘ī ⁸³	fikh	srednje veličine, uvez crni,
275	drugi tom <i>Zayla ‘īja</i>	al-Zayla ‘ī	fikh	srednje veličine, uvez crni,
276	<i>Šarḥ Ġāmi‘ al-šaġīr li Iznīqī</i>	al-‘Iznīqī	fikh	srednje veličine, uvez crni
277	prvi tom djela <i>al-Muḥīṭ</i>	al-Saraḫsī	fikh	veliki format, uvez crveni, ojačan

⁷⁸ Mollā Ḥusraw Muḥammad ibn Farāmurz al-Tarsusī (u. 885/1480).

⁷⁹ Ḥāfiẓuddīn Abū al-Barakāt ‘Abdullāh ibn Aḥmad al-Nasaḫī (u. 710/1310).

⁸⁰ Ruknuddīn Abū Bakr Muḥammad ibn ‘Abdurraṣīd al-Kirmānī (u. 565/1169) autor je djela *Ġawāhir alfatāwā*. Cf. www.yazmalar.gov.tr (pristup 17. 06. 2020)

⁸¹ Cf. *Al-fatāwā al-bazzāziya, Ġāmi‘ al-waġīz* autora al-Bazzāziya (Köprülü Ktp. Fazıl Ahmet Paşa Kol. - 667), link: www.yazmalar.gov.tr (pristup 17. 06. 2020)

⁸² Djelo *Šarḥ kanz al-daqq‘iq*.

⁸³ Faḥruddīn Abū Muḥammad ‘Utmān ibn ‘Alī al-Zayla‘ī (u. 743/1342).

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
278	djelo <i>Mağma ' al-bahrayn</i>	Muzaffaruddīn al-Bağdādī ⁸⁴	fikh	cjelovito, srednje veličine, uvez činī
279	<i>Šarh Mağma</i> ⁸⁵	Ibn al-Malak ⁸⁶	fikh	cjelovito, srednje veličine, uvez ojačan, zelen
280	djelo različitog sadržaja (<i>muhtalif</i>) iz fikha	razni autori	fikh	srednje veličine, uvez crveni
281	<i>Mağma ' al-fatāwā</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	pravna mišljenja	cjelovito, uvez crveni, srednje veličine
282	<i>Šarh Manzūma</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	fikh, razlike u pravnim mišljenjima (hīlāf)	srednje veličine, uvez činī
283	djelo <i>Haqāyiq šarh Manzūma</i>	al-Zayla'ī	fikh, razlike u pravnim mišljenjima	srednje veličine, uvez <i>noḥūdī</i> , izlizan
284	<i>Qunya al-munya</i>	al-Zāhidī ⁸⁷	pravna mišljenja	srednje veličine, uvez crveni, izlizan
285	<i>Ġami ' al-fatāwā</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	pravna mišljenja	malog formata, cjelovito, uvez crveni, izlizan
286	<i>Šadr al-šarī'a</i>	'Ubaydullāh Šadr al-šarī'a	osnove šerijatskog prava	cjelovito, srednje veličine, uvez ojačan, izlizan
287	Drugi primjerk djela <i>Šadr al-šarī'a</i> ⁸⁸	Šadr al-šarī'a	osnove šerijatskog prava	srednje veličine, uvez crveni, cjelovito

⁸⁴ Abū al-'Abbās Muzaḥfaruddīn Aḥmad ibn 'Alī ibn Tağlib al-Ba'labakkī al-Bağdādī (u. 694/1295).

⁸⁵ Djelo *Šarh Mağma ' al-bahrayni wa Multaqā al-nahrayn*.

⁸⁶ 'Izzuddīn 'Abdullaḥīf al-Rūmī (u. 1395).

⁸⁷ Abū al-Rağā Nağmuddīn Muḥtār ibn Maḥmūd ibn Muḥammad al-Zāhidī (u. 658/1260).

⁸⁸ Djelo *Tawḍīh*.

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
288	djelo Ya 'qūb Pāše ⁸⁹	Ya 'qūb Pāša ⁹⁰	fikh	srednje veličine, uvez ojačan
289	djelo <i>Hāšiya Ahī</i> ⁹¹	Ahī	fikh	veliki format, uvez tamnomaslinasti (<i>neftī</i>), crni
290	drugi tom od Ahīja	Ahī	fikh	srednje veličine, uvez tamnomaslinasti
291	<i>Šarḥ Wiqāya</i> ⁹²	Ībn al-Malak	fikh	srednje veličine, uvez crni
292	djelo <i>Iṣlāḥ wa īdāḥ</i>	Šamsuddīn Kamālpāša-zāda	fikh	format <i>niṣf-ḥašebī</i> , uvez ojačan, crveni
293	drugi primjerak djela <i>Iṣlāḥ wa īdāḥ</i>	Kamālpāša-zāda	fikh	format <i>niṣf-dimišqī</i> , uvez crveni
294	<i>Šarḥ Mawāqif</i>	Nije navedeno ime	dogmatika i apologetika (akaid i kelam)	srednje veličine, cjelovito, uvez crni
295	drugi primjerak djela <i>Šarḥ Mawāqif</i>	Nije navedeno ime	dogmatika i apologetika	cjelovit, srednje veličine, uvez crni
296	<i>Hāšiya Ḥasan Čalabī 'alā Šarḥ al-Mawāqif</i>	Ḥasan Čalabī	dogmatika i apologetika	format <i>niṣf-dimišqī</i> , uvez ojačani
297	<i>Hāšiya Ḥāḡa-zāda 'alā Šarḥ al-Mawāqif</i>	Ḥāḡa-zāda	dogmatika i apologetika	format <i>niṣf-dimišqī</i> , uvez crveni
298	<i>Hāšiya 'Izārī 'alā Šarḥ al-Mawāqif</i>	al- 'Izārī	dogmatika i apologetika	
299	<i>Hāšiya Ya 'qūb Pāša 'alā Šarḥ al- 'Aḡud</i>	Ya 'qūb Pāša	disputacija, logika	
300	<i>Hāšiya 'Abdurrahīm 'alā Mas 'ūd al-Rūmī</i>	'Abdurrahīm	logika	u jednom tomu, format <i>niṣfdimišqī</i> , uvez ojačan, crveni
301	<i>Talwīḥ</i> ⁹³	al-Taftazānī	metodologija šerijatskog prava	srednje veličine, uvez crni

⁸⁹ *Hāšiya 'alā Šarḥ al-wiqāya li Šadr al-šarī'a.*

⁹⁰ Ya 'qūb Paša ibn Ḥiḍr Bak (891/1486).

⁹¹ *Hāšiya 'alā Šadr al-šarī'a.*

⁹² Djelo *Šarḥ Wiqāya al-riwāya fī masā'il al-Hidāya.*

⁹³ *Al-Talwīḥ fī kašf ḥaqā'iq al-tanqīḥ.*

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
302	<i>Hāšiya Talwīh li Hasan Čalabī</i>	Ḥasan Čalabī	metodologija šerijatskog prava	srednje veličine, uvez ojačan
303	<i>Šarḥ Maqāšid</i>	Nije navedeno ime	retorika	srednje veličine, uvez <i>čīnī</i>
304	<i>Matn Sakkākī</i>	Sirāğuddīn al-Sakkākī	filologija	format <i>nişf-ḥašebī</i> , cjelovit, uvez crni
305	<i>Tawḍīḥ</i>	Šadr al-šarī‘a	osnove šerijata	format <i>nişf-dimişqī</i> , cjelovit, uvez ojačan
306	<i>Hāšiya Ğalāl ‘alā Šarḥ al-Tağrīd</i>	Ğalāluddīn al-Dawwānī ⁹⁴	aplogetika i dogmatika	format <i>nişf-dimişqī</i> , uvez ojačan
307	<i>Šarḥ Miftāḥ</i>	al-Ğurğānī	filologija	srednje veličine, uvez crveni
308	drugi primjerak djela <i>Šarḥ Miftāḥ</i>	al-Ğurğānī	filologija	srednje veličine, uvez crni
309	<i>Hāšiya Muşannifak ‘alā Šarḥ al-Miftāḥ</i>	Muşannifak	filologija	format <i>nişf-ḥašebī</i> , uvez ojačan
310	<i>Hāšiya Muşannifak li Šarḥi al-Maqāšid</i>	Muşannifak	filologija	srednje veličine, uvez crni
311	‘Imād Kāšī ⁹⁵	‘Alī al-Kāšī ‘Imād ibn Yahyā	logika	veliki format, uvez crveni
312	odlomak iz djela <i>Šarḥ Miftāḥ Tirmiđī</i>	al-Tirmiđī	isl. tradicija	srednje veličine, uvez ojačan
313	<i>Hāšiya Fanārī ‘alā Šarḥ al-Miftāḥ</i>	al-Fanārī	filologija	nepotpuno, uvez plavkast, ojačan
314	<i>Šarḥ Miftāḥ li Sa‘duddīn</i>	Sa‘duddīn	filologija	srednje veličine, uvez crni
315	<i>Šarḥ Miftāḥ</i>	al-Ğurğānī	filologija	srednje veličine, uvez crni
316	djelo <i>Muḥtaşar</i>	al-Taftazānī	stilstika	mali format, uvez ojačan, zelen
317	<i>Šarḥ Talḥiş</i>	Nije navedeno ime	stilstika	mali format, uvez crveni
318	<i>Hāšiya Ḥasan Čalabī alā al-Muḥawwal</i>	Ḥasan Čalabī al-Fanārī	stilstika, retorika	mali format, uvez <i>noḥūdī</i> , izlizan

⁹⁴ Ğalāluddīn Muḥammad ibn ‘As‘ad al-Dawwānī (830-918/1427-1512).

⁹⁵ ‘Imāduddīn Yahyā ibn Aḥmad al-Kāšī (umro 750/1350), *Hāšiya ‘alā šarḥ risāla fī ādāb al-baḥṭ*.

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
319	djelo <i>Hāšiya Muṭawwal</i> , djelo <i>Hāšiya Maṭāli</i> i drugi primjerak djela <i>Hāšiya</i>	Nije navedeno ime	stilistika, logika	format <i>nişf-dimişqī</i> , u jednom tomu
320	<i>Ḥaṭaʿī ʿalā al-Muṭawwal</i> ⁹⁶	al-Ḥaṭaʿī	stilistika	format <i>nişf-dimişqī</i> , u jednom tomu
321	<i>Ḥaṭaʿī ʿalā al-Muṭawwal</i>	al-Ḥaṭaʿī	stilistika	format <i>nişf-dimişqī</i> , uvez ojačan, plav
322	djelo <i>Šarḥ al-lubb min ʿilm al-naḥw</i>	Ġamāluddīn ʿAbdullāh	sintaksa, gramatika	srednje veličine, uvez crni
323	<i>Šarḥ Riḍā ʿalā al-Kāfiya</i>	al-Riḍā al-ʿAstarbādī	sintaksa, gramatika	veliki format, uvez crveni
324	<i>Šarḥ kabīr ʿalā al-Kāfiya</i>	al-Sayyid Ruknuddīn	sintaksa, gramatika	srednje veličine, uvez crveni, izlizan
325	djelo <i>ʿAğdawānī</i> ⁹⁷ <i>ʿalā al-Kāfiya</i>	al-ʿAğdawānī	sintaksa, gramatika	srednje veličine, uvez crveni
326	djelo <i>Qāmūs</i>	Nije navedeno ime u vakufnami	leksikografija	srednje veličine, cjelovito, uvez crveni
327	djelo <i>Muḥtār Şihāḥ</i>	al-Rāzī	leksikografija	cjelovito, srednje veličine, uvez <i>čīnī</i>
328	<i>Māḥẓūf al-šawāhid</i>	Abū Naşr al-Ġawharī ⁹⁸	leksikografija	srednje veličine, uvez crni
329	<i>Dastūr al-luġa</i>	Nije navedeno ime	leksikografija	cjelovito, format <i>nişf-ḥaşebī</i> , papir <i>devlet-ābādī</i>
330	<i>Muqaddima al-adab li Ġārullāh al-ʿAllāmat</i>	Ġārullāh al-ʿAllāmat	filologija	format srednji, papir <i>nişf-ḥaşebī</i> , uvez crni
331	<i>Muḥtaşar Şihāḥ</i> ⁹⁹ <i>Ġawharī</i>	Nije navedeno ime	leksikografija	srednje veličine, uvez zeleni, ojačan, <i>mührī</i>
332	<i>Şihāḥ Ġawharī</i>	Abū Naşr al-Ġawharī	leksikografija	oivičen uvez, <i>narendži-mührī</i>

⁹⁶ *Hāšiya ʿalā al-Muṭawwal*, Niẓāmuddīn ʿUṭmān ibn ʿAbdullāh al-Ḥaṭāī (umro 901/1495).

⁹⁷ Faḍlullāh ibn Masʿūd ibn al-ʿAğdawānī.

⁹⁸ Abū Naşr Ismāʿīl ibn Ḥammād al-Ġawharī (u. 393/1003).

⁹⁹ *Şihāḥ al-Ġawharī* ili *Al-şihāḥ fī al-luġa*.

	Naziv djela u vakufnami	AUTOR	Oblast	Opis i napomene prema tekstu vakufname
333	<i>Itqān</i>	al-Suyūṭī	tefsir	uvez crni, <i>mührī</i>
334	<i>Ḥāšiya Tefsīr Qāḍī li Šayḥ-zāda</i>	Šayḥ-zāda	tefsir	uvez <i>erguvānī</i> (boje jorgovana), <i>mührī</i>
335	drugi primjerak djela <i>Ḥāšiya</i>	Šayḥ-zāda	tefsir	uvez crveni, <i>mührī</i>
336	<i>Farā'īd</i>	al-Sayyidī	porodično nasljedno pravo (feraiz)	uvez sa <i>mührī</i> znakom
337	<i>Šarḥ Farā'īd li-Kamālpāšā-zāda</i>	Kamālpāšā-zāda	porodično nasljedno pravo (feraiz)	uvez ojačan, <i>mührī</i>
338	<i>Farā'īd wa Šarḥ li Mawlānā Fanārī</i>	Mawlānā al-Fanārī	porodično nasljedno pravo (feraiz)	kožni uvez, crni
339	<i>Ḥāšiya Miḥtāḥ li Kamālpāšā-zāda</i>	Kamālpāšā-zāda	stilistika	uvez zeleni, <i>mührī</i>
340	<i>Ḥāšiya Miḥtāḥ</i>	Mawlānā Mušannifak al-Bistāmī	retorika, stilistika	uvez crni, <i>mührī</i>
341	<i>Ḥāšiya Tafsīr Qāḍī</i>	Mawlānā Sa'dī Efendī	tefsir	u dva toma, uvez zeleni, <i>mührī</i>

MEHMED-PAŠINA VAKUFNAMA O KNJIGAMA: KULTUROLOŠKI KONTEKST

Postojanje brojnih Mehmed-pašinih vakufa odavno je poznato u našoj stručnoj javnosti. U novije vrijeme pažnju privlače radovi koji razmatraju različite aspekte vakufa i elemente utjecaja Mehmed-pašinog utjecaja u društvu.¹⁰⁰ Vrlo je teško pisati o duhovnom habitusu velikog vezira bez određenih činjenica iz historijskih izvora. No, i na osnovu literature

¹⁰⁰ Muamer Hodžić, „Veliki vezir Mehmed-paša Sokolović i dijalektika moći“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 66/2016, Sarajevo, 2017, 25-48; Elma Korić, „Objekti vakufa članova porodice Sokolović od Balkana do Bliskog Istoka“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 66/2016, Sarajevo, 2017, 63-82.

moguće je doći do nekih zaključaka. Prilikom kulturološke kontekstualizacije djela Mehmed-pašinog, Samardžić u romantiziranoj biografiji o Sokoloviću zaključuje kako je veliki vezir *najbolji musliman, privržen novom zakonu bez površnosti i licemjerja, temeljito obrazovan i moralno sređen u njegovom duhu*.¹⁰¹ U ovom prilogu pokušat ćemo malo više razraditi navedeni zaključak R. Samardžića, a na temelju ranijih podataka već poznatih u literaturi i izvorima, ali i na osnovu novih podataka koje nam, u velikoj mjeri, nudi i vakufnama o knjigama koje je uvakufio Mehmed-paša.

Tako iz zbirnih vakufnama o gradnji različitih objekata saznajemo da je Mehmed-paša u Sokolovićima u Bosni sagradio mesdžid u kojem se klanjalo pet dnevnih namaza, kao i mekteb u kojem je radio učitelj lijepog odgoja, te da je odredio pet osoba koje lijepo uče Kur'an da tu svakog dana prouče po pet džuzova iz Kur'ana, a da sevap od učenja poklone za dušu Mehmed-pašinog uvaženog oca Sinan-bega. Iz prihoda vakufa za tu namjenu učači su svaki dan dobijali po dvije akče.¹⁰² Pošto su mesdžid / džamija i mekteb u Sokolovićima često uništavani, teško je pronaći ijednu sačuvanu rukopisnu knjigu iz zadužbine vakufa Mehmed-pašinog u Sokolovićima osim poznatog prepisa Kur'ana u formi džuzova (dijelova), koji se čuvaju u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.¹⁰³ U zbirnim vakufnamama se također spominju i knjige u Sokolovićevom vakufu u Bečkerek¹⁰⁴ i tekiji u Sigetvaru, sa navedenim naslovima i detaljnim „opisima“.¹⁰⁵ U spomenutoj zbirnoj vakufnami Mehmed-pašinoj stoji da su brojni mushafī u svim džamijama i medresama uvakufljeni za potrebe šire zajednice, da su ih koristili muderisi, danišmendi i muidi, te da su sve knjige detaljno popisane u *oddatku vakufname*.¹⁰⁶ Nažalost,

¹⁰¹ Radovan Samardžić, *Mehmed Sokolović*, II. izdanje, Srpska književna zadruga, Beograd, 1975, 109. Citirano prema: Elma Korić, „Mehmed-paša Sokolović: u povodu 510 godina od rođenja“, *Godišnjak BZK Preporod /2015*, God. XV, Sarajevo, 2015, 405-416.

¹⁰² VGM 572.

¹⁰³ Sačuvana su 22 džuzova iz vakufa Mehmed-paše u Sokolovićima.

¹⁰⁴ *Becskerek* (Bečkerek), mađ. Nagybecskerek, (Veliki) Bečkerek – Petrovgrad – Zrenjanin. Osmanlije su ga osvojile 1551. godine. Prema vakufnami Mehmed-paše Sokolovića, to je „Erdel vilāyetinde Biçkerek nâm hişār“ - utvrda pod imenom Bečkerek u vilajetu Erdelj. Vidi: Mevlüt Çam (transl.), „Sokollu Şehid Mehmed Paşa bin Sinan Bey Vakfı“, U: *Bosna-Hersek Vakfiyeleri*, 4. cilt, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2016, 1756.

¹⁰⁵ *kütüb-i mezbûre bi-esâmihâ ve rusûmihâ*; VGM 572.

¹⁰⁶ ... *zıkr olunan cevâmi-i şerîfenin her birinde nice masâhiḫ-i latîfe vaz' idüib ahâlisine vakf itdüler ve zıkr olunan medreselerin her birinde tutulub müderris*

danas nema dovoljno podataka gdje su sve završile knjige koje je tokom svog života uvakuflijavao Mehmed-paša. Neki autori spominju kako je Mehmed-paša za pojedine vakufe darivao čak i do 1700 knjiga, ali, nažalost, za takvu tvrdnju nemamo dovoljno podataka i informacija.¹⁰⁷

MEHMED-PAŠA SOKOLOVIĆ KAO LJUBITELJ KNJIGE, KAO MECENA INTELEKTUALACA, PJESNIKA I UMJETNIKA

Brojni su pisci i pjesnici koji su posvećivali svoja djela velikom veziru Mehmed-paši Sokoloviću, među kojima su se izdvajali sljedeći: Gelibolulu Mustafa 'Ālī, Mehmed Sipāhīzāde, Aşık Çelebī, Ḥayretī, Kastamonī, Āgehī Menşūr Çelebi, Seyfī, Mustafa-efendi, Akḫiṣārī Nevālī Naşūḥ Efendi, Zaim Mir Mehmed Kātib, Hoca Sadeddīn Efendi, Ahmed Fevrī i drugi. Djela koja su posvećivana Mehmed-paši bavila su se i vjerskim znanostima, ali i historijom, geografijom, matematikom, filozofijom i drugim disciplinama. Budući da je neka djela sam Mehmed-paša naručivao da se napišu ili prevedu, najčešće s arapskog ili perzijskog, jasno je da je Mehmed-paša imao razvijenu svijest o značaju nauke za razvoj društva. Bio je i ljubitelj lijepe riječi. Nije ni čudo što su se pjesnici nadmetali u pisanju poezije u čast Mehmed-paše Sokolovića. Među njima prednjače: Muhamed Karamusić Nihādī, Mahmūd Arşi Novopazarac, Bākī, Ahmed Vālī Novopazarac, Bagdādli Rūḫī, Za 'īfī, Malkaralī Nev 'ī, Bālī, Merāḫī i drugi poznatiji, ali i manje poznati pjesnici.¹⁰⁸

*ve danişmend ve mu'îd menâfi'-i ulûmiyyesiyle müstefid olmağı için ala re'y-i men yerâhu nice kitaplar vakf itdüler zikr olunan masâhîf-i şerîfe ve kütüb-i latîfe cemî'an ism ve resmîyle zeyl-i vakfîyyede mufassal ve meşrûh-ı mezkûrdur. Vidi detaljnije: Mevlüt Çam (transl.), „Sokollu Şehid Mehmed Paşa bin Sinan Bey Vakfı“, U: *Bosna-Hersek Vakfîyeleri*, 4. cilt, 1757.*

¹⁰⁷ Mehmet Özkarcı, „Niğde - Bor Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi“, *Belleten*, Sayı: LXIII/ 236, 1999, 99.

¹⁰⁸ Vidjeti detaljnije: Deniz Yağcı, *16. Yüzyıl Kasidelerinde Methiye*, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2007 [neobjavljeni magistarski rad]; Kamil Akarsu, *Zaifî Divanı, Metin, Tahlil ve Sistematik Endeks*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1990 [doktorska disertacija]; Kudret Altun, *Gelibolulu Mustafa Ali ve Divanı (Vâridâtü'l-Enikâ)*, Özlem Kitabevi, Niğde, 1999; Mustafa Eravcı (hzr.), *Gelibolulu Mustafa 'Ālî. Nusretnâme*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014; Adnan Kadrić, „Univerzalni poetski identitet Mehmed-paše Sokolovića u kasidi Mahmuda Arşija Novopazarca“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 66/2016, Sarajevo, 2017, 9-24;

Konstrukcija literarnog identiteta formira se od zbira sistematiziranih slika koje se u literaturi nude pri određivanju pojedinačnog ili kolektivnog identiteta.¹⁰⁹ Pritom je, za ličnosti iz povijesti, vrlo važna slika kakvu pružaju književni izvori nastajali za života te ličnosti ili neposredno iza smrti. Ibrahim Alajbegović Pečevija, čija majka je bila sestra Ferhad-paše Sokolovića a on sam bliski rođak Mehmed-paše, opisuje i druge rođake iz porodice Sokolovića. O svojoj rodbinskoj povezanosti sa Mehmed-pašinim porijeklom izravno u *Hronici (Tārīh-i Peçevî)* navodi sljedeće: *I Derviš-paša je bošnjačkog porijekla i pripada poznatoj porodici Sokolović. Rođeni je brat majke, mene siromaha, punog grijeha... Derviš-paša je amidžić Mehmed-paše Dugog i mlađi brat rahmetli Ferhad-paše koji je pao kao šehid u Budimu...*¹¹⁰ Pečevija govori o već formiranom osjećaju identiteta porodice Sokolović krajem 16. i početkom 17. stoljeća, za njegovog života.¹¹¹ Zbog svoje pozicije, Mehmed-paša je bio izložen kritici suparnika koji su sultanu pisali različite dopise i žalili se na velikog vezira, govorili su da osobe koje on uzdiže su ili njegovi bližnji ili osobe od kojih je uzeo mito,¹¹² a neki su čak i naručivali tekstove, kao što su Uvejs-paša i Kadizade Šemsuddin Ahmed, u kojima se pokušavao umanjiti ugled velikog vezira. Kod Pečevije zapažamo i sljedeće opaske o Uvejspaši: *Koliko god je bio krupan i nezgrapan Turčin, znao se ponašati onako kako to treba u prisustvu vladara i zahvaljujući tome uspio se uvući princu u srce.*¹¹³ Dakle, konstrukcija identiteta koju daje Ibrahim Pečevija o sebi i svojim precima, uključujući i Sokoloviće, a među njima i Mehmed-pašu Sokolovića, u djelu *Tarih-i Peçevî* (Historija / Hronika Pečevijina) koje predstavlja onovremeno historiografsko štivo, ukazuje samo na neke odrednice identiteta, po njemu bošnjačkog/bosanskog¹¹⁴, a njegovi opisi govore i

Adnan Kadrić, „Tajanstveni Nihadi: pjesnik hronograma na mostu Mehmed-paše Sokolovića u Višegradu“, *Beharistan*, 16, Sarajevo, 2011, 29-49.

¹⁰⁹ Adnan Kadrić, „Univerzalni poetski identitet Mehmed-paše Sokolovića u kasidi Mahmuda Aršija Novopazarca“, 9-24.

¹¹⁰ Cit. prema: *Historija 1576-1640. Ibrahim Alajbegović Pečevija - 2*, prijevod, uvod i bilješke prof. dr. Fehim Nametak, El-Kalem, Sarajevo, 2000, 39.

¹¹¹ Treba ukazati na razliku u razumijevanju pojma „pripadnosti“ određenom kolektivu ili narodu u 16. vijeku i danas u vrijeme etnopolitiziranih južnoslavenskih identiteta.

¹¹² *Historija 1576-1640*, 8.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Čini se da su za Pečeviju bosanstvo i bošnjaštvo sinonimi, kao i za neke druge njemu savremene autore, kakav je i fra Divković i slični autori.

o turskom porijeklu nekih znamenitih ličnosti koje opisuje. Sigurno je da historičar kakav je bio Ibrahim Alajbegović Pečevi (1574-1650) bez ikakve dvojbe zna da su u vrijeme kad se rodio i dok je živio bile česte situacije da su u istim bosanskim porodicama u krugu istog doma živjeli pripadnici različitih vjera, što potvrđuju i katastarski popisi stanovništva (tahrīr defterleri). Simbolički potencijal Bosne, i u administrativno-upravnom pogledu, i kao krajište i kao duhovna provincija „Bosna Srebrena“, u 16. stoljeću bio je izuzetno snažan.

Jedan od važnih elemenata za konstrukciju kulturalnog, duhovnog i vjerskog identiteta poznatih historijskih ličnosti svakako su bila i njihova djela.¹¹⁵ Kako piše Pečevija, nekoliko važnih osobina, osim sposobnosti upravljanja, određivalo je lik velikog vezira Mehmed-paše, rođaka autorovoga: *Njegovo postojano držanje, vjera i njegovi postupci razotkrivali su lažne i neutemeljene potvore i krive optužbe njegovih neprijatelja.*¹¹⁶

O držanju i ponašanju Mehmed-paše pišu brojne osmanske hronike među kojima se izdvajaju one koje su napisali hroničari Selanikī Mustafa Efendi, Ibrahim Pečevi, Gelibolulu Mustafa ‘Ālī i Hasan Beyzāde. O njegovom moralu vrlo detaljno piše njegov savremnik i zemljak Ahmed Fevrī (u. 1570) u djelu *Ahlāq-i Mehmed Paşa* koje se čuva u rukopisnoj zbirci Nacionalne biblioteke u Ankari (Milli Ktp. A. 3815). Djelo jednog od savremenika i zemljaka velikog vezira na klasični način, čini se, daje najcjelovitiju sliku o samom liku Mehmed-paše u klasičnoj literaturi islamskog kulturološko-civilizacijskoga kruga kojem je pripadao i Mehmed-paša i objašnjava njegovu ljubav prema islamu, islamskoj kulturi, principima i knjigama općenito.

KNJIGE KAO JEDAN OD POKAZATELJA VJERSKOG, KULTURALNOG, DUHOVNOG I INTELEKTUALNOG IDENTITETA

Biblioteke i knjige koje je zavještao veliki vezir Mehmed-paša Sokolović slične su drugim bibliotekama i knjigama u vjerskim i obrazovnim institucijama u Osmanskom Carstvu u 16. stoljeću. U vakufnamama kojima se zavještaju knjige za medrese nalaze se naslovi knjiga koje

¹¹⁵ Elma Korić, „Mehmed-paša Sokolović: u povodu 510 godina od rođenja“, 405-416.

¹¹⁶ *Historija 1576-1640*, 9-10.

su sastavni dio obrazovnog kurikulumu u različitim tipovima medresa. Zbog svoje otvorenosti i važne pozicije u obrazovnom sistemu, za razvoj javnih biblioteka od izuzetnog značaja bile su biblioteke u medresama. U 16. stoljeću veliki je broj takvih biblioteka, kakve su: biblioteka sultana Sulejmana I (1561), princa Mehmeda (şehzāde) iz 1548, biblioteke žena vakifa iz carske porodice (Mihrimah, Ismihan, Nurbanu), biblioteke velikih vezira (Atik Ali-paše – utemeljena 1509, Kodža Mustafa-paše, Rustem-paše – 1547, Semiz Alipaše Bošnjaka – 1565, Sokolovića Mehmedpaše osnovana 1574-75, Kodža Sinan-paše iz 1586, Mesih-paše i Ibrahim-paše – 1549), biblioteke drugih istaknutijih vezira (Mehmeda Pertev-paše porijeklom iz Hercegovačkog sandžaka, Ahmed-paše), aga na Dvoru (biblioteka Gazanfer-age – 1595), šejhul-islama (Ahmeda Čelebija – 1546, Hamida Mahmud-ef. iz 1564), te manje ili veće biblioteke drugih učenjaka i šejhova¹¹⁷ Ako se analizira okruženje u kojem su Mehmedpaša Sokolović, veliki vezir Semiz Ali-paša Bošnjak i Mehmed-pašin rođak Lala Mustafa-paša podigli medrese i biblioteke, vidi se da su njihovi vakufski posjedi, institucije i knjige dali značajan doprinos obrazovanju u krajevima gdje su ti vakufi utemeljeni. Njihova namjera i zadatak uvakufljenih knjiga u širenju znanja na putu islama jasno se prepoznaje i u samom tekstu sačuvanih vakufnama.

*Mehmed-pašina vakufnama o knjigama:
naučne discipline i obrazovni profil*

Opisane kolekcije knjiga Mehmed-paše Sokolovića, koje je zavještao svojom vakufnamom, po bogatstvu knjiga i po naslovima vrlo su slične, naprimjer, biblioteci princa (şehzāde) Mehmeda iz 1548. godine¹¹⁸ ili Ismihan-sultanije. Nakon opisa rukopisa mushafa, u navedenim trima vakufnamama nabrajaju se prvo knjige iz oblasti tumačenja Kur'ana -

¹¹⁷ Faruk Bilici, "Les bibliothèques vakif-s à Istanbul au XVIe siècle, prémices de grandes bibliothèques publiques", *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, 87-88, 1999. Dostupno na: DOI: 10.4000/remmm.296 (pristup 12. 06. 2020)

¹¹⁸ Sadi Bayram, „Kanuni Sultan Süleyman’ın Oğlu Şehzade Mehmed’in, Şehzade Külliyesi Vakfiyesi ve Türk Sanatındaki Yeri“, *Millîterarası XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 12-17 Eylül 1994*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, 1017-1039.

Dostupno na linku: <http://www.sadibayram.com/?page=makaleler&mid=269&id=3> (pristup 06. 05. 2020)

tefsira (gotovo isti naslovi), poslaničke tradicije – *hadisa*, metodologije šerijatskog prava (*'ilm-i uşūl*), zatim dolaze knjige iz oblasti ostalih disciplina šerijata (*'ilm-i furū'* – fikh, šerijatsko-pravna mišljenja muf-tija i vjerskih autoriteta, znanost o različitim pravnim mišljenjima / školama – *hīlāf*), apologetika i dogmatika (*'ilm-i kelām*), leksikografija (*'ilm-i luġāt*), gramatika – sintaksa arapskog jezika (*'ilm-i nahv*), grama-tika – morfologija (*'ilm-i şarf*), filozofija (*'ilm-i hikmet*) i logika (*'ilm-i mantıq*).

Primjerke prepisa Kur'ana (mushafa) koji se navode i opisuju u vakufnami 1484 Mehmed-paša Sokolović najčešće uvakufjava u džamije i turbeta. Tako je u džamiji na Azaplar kapiji u Istanbulu uvakufio dvanaest mushafa u formi knjiga i jedan sanduk od 30 džuzova. Prema vakufnami, u turbetu Mehmed-paše Sokolovića nalazila su se tri sanduka sa po 30 džuzova Kur'ana, dok se u džamiji u Luleburgazu nalazilo osam primjeraka lijepo ispisanih mushafa, te četiri sanduka sa po 30 džuzova. U vrijeme pisanja vakufname Mehmed-paša je u medresu u Istanbulu uvakufio 172 djela, u hanikah 12 djela i u medresu u Luleburgazu 132 djela iz različitih vjerskih ili filoloških disciplina.

Na osnovu naziva udžbenika / knjiga koje je uvakufio Mehmed-paša Sokolović, može se otprilike odrediti i stepen Mehmed-pašinih medresa, a na temelju već uspostavljenog kriterija rangiranja medresa prema primanjima nastavnog kadra i prema udžbenicima koji se u njima koriste. Budući da se tu navode naslovi djela kao što su: *Hāšiya Tağrīd*, *Şarḥ farā'id*, *Muṭawwal* koji se koriste za prvi i osnovni stepen medresa (*yirmili medrese* – od 20 akči), ali i knjige na drugom i trećem stepenu (*otuzlu*, *qırqlı medrese*), kao što su: *Şarḥ Miftāḥ*, *Tanqīḥ*, *Tawdīḥ*, *Maşābīḥ*, *Miftāḥ al-'ulūm*, *Şadr al-şarī'a*, *Maşāriq*, knjige na četvrtom i petom stepenu (*elli dāḥil medrese*, *elli ḥāric medrese*), kao što su: *Şarḥ Mawāqif*, *Hidāya*, *Buḥārī (Şaḥīḥ)*, *Kaşşāf*, *Baydāwī*, *Talwīḥ*, te knjige koje su se koristile u Saḥn-i Semān medresama i medresama sa najvišim primanjima (*altmışlı medrese*), kao što su: *Şarḥ 'Aduḍ*, *Şarḥ Farā'id* i slične, može se jednostavno doći do zaključka da je Mehmed-paša Sokolović za svoje medrese nabavljao tada najrelevantniju literaturu. Kada je riječ o naslovima knjiga, treba napomenuti da se od vremena sultana Fatiha u medresama koriste iste ili slične knjige, rangirane na gore navedeni način. Također treba napomenuti da je Mehmed-paša učio iz tih istih udžbenika i knjiga još u ranoj mladosti, dok je napredovao i u vjerskom obrazovanju, a potom i u ostalim disciplinama koje su mu bile potrebne za pozicije za koje se školovao i osposobljavao. Čak je

naručivao prijevode vjerske literature sa drugih orijentalnih jezika na turski i u kasnijem periodu, kako bi širi slojevi društva imali bolji uvid u neka vjerska pitanja.

Muderisi u Mehmed-pašinoj medresi u Istanbulu primali su plaću po 50 akči, a u Luleburgazu po 40 akči dnevno. Također, bibliotekari (*ḥāfiẓ-i kütüb*) i u jednoj i u drugoj medresi imali su novčanu naknadu od po 5 akči dnevno. To implicite znači da su rukopisne zbirke u Mehmed-pašnim medresama već imale status neke vrste organiziranih biblioteka sa bibliotekarima koji su redovno dobijali plaću iz prihoda vakufa.¹¹⁹ Navedeni podatak ukazuje na svijest legatora (vakifa) o značaju knjige, ali i institucije biblioteke u obrazovanju i širenju znanja u društvu.

Bez sumnje je Mehmed-paša Sokolović bio dobro upoznat i sa islamskim naukama i recentnom literaturom iz različitih naučnih disciplina i vještina. Sve navedeno upućuje na izgrađeni intelektualni profil Mehmed-paše Sokolovića, a knjige koje je uvakufio na najbolji način potvrđuju njegovu aktivnu ulogu u širenju znanja iz područja islamskih nauka. To što u njegovoj biblioteci nema knjiga od tada poznatog Mehmeda Birgivije, može ukazivati na to da Sokolović iz nekog razloga nije nabavio njegove knjige za učenike medrese, ne isključujući mogućnost da je to i zbog njegovog poznatog suprotstavljanja prilično konzervativnim vjerskim stavovima Birgivije o nekim pitanjima iz šerijatskog prava i islamske dogmatike. Ukoliko bi se govorilo i o duhovnom identitetu Mehmed-paše Sokolovića, osim knjiga iz oblasti islamske apologetike i dogmatike (*'ilm-i kelām, 'aqīde*), možda bi se mogle izdvojiti i knjige iz oblasti islamske filozofske gnoze (*taṣawwuf*) a koje se nalaze u njegovom hanikahu. Knjige u hanikahu ili zaviji također su imale svoju društvenu funkciju. Za svoje poslove u toj vrsti „duhovnog“ obrazovanja iz vakufa Mehmed-pašinog za šejha u Sokolovićevoj zaviji u Sigetvaru izdvajano je po 10 akči dnevno, u tekiji u Pajasu po 20 akči i u hanikahu u Istanbulu čak 25 akči dnevno.¹²⁰ Knjige opisane u vakufnami koje je Mehmed-paša darivao za hanikah u Istanbulu na najizravniji način potvrđuju da je Mehmed-paša Sokolović bio zainteresiran i za obrazovanje takve vrste.

¹¹⁹ Vidi: Bahaeddin Yediyıldız, „Sinan’ın Yaptığı Eserlerin Sosyal ve Kültürel Açından Tahlili”, *VI Vakıf Haftası, Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu (5-8 Aralık 1988)*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 1989, 123.

¹²⁰ *Ibid*, str. 125.

Ka zaokruženju priče o izgrađenom osobnom identitetu i moralnom autoritetu unutar kolektivnog osmanskog kulturološkog identiteta

Slavensko porijeklo i identitet Mehmed-paše Sokolovića [Soqollu], ali i ostalih i njegovih rođaka, odnosno njegovih potomaka Sokolovića [Soqollu-zādeler], čvrsto se vezuje za identitet Bosne i nemoguće ga je na bilo koji način odvojiti od same Bosne. Koliko je on povezan s Bosnom u tom kontekstu najbolje nam potvrđuje pisanje njegovih rođaka koji su rođeni u 16. stoljeću i ostavili iza sebe svjedočanstvo i u tom pogledu, kao što se vidi i iz *Historije* Ibrahima Alajbegovića Pečevije. Također, ako se analiziraju osmanske narativne hronike, vidljivo je da su svi visokopozicionirani dužnosnici u Carstvu stalno bili na udaru kritike. Današnje hipoteze o tome da snaga autoriteta velikog vezira Mehmed-paše Sokolovića leži u činjenici da je oko sebe okupio veliki broj rođaka koji su mu omogućavali tu moć ne razlikuje se od hipoteza onih koje kritikuje i sam Pečevija. Te hipoteze kod nas donekle ispravljaju i noviji radovi o Sokoloviću.¹²¹ S obzirom na činjenicu da je taj broj rođaka bio relativno mali u odnosu na ukupni broj visokopozicioniranih dužnosnika u Osmanskom Carstvu u to vrijeme i da Mehmed-paša sa nekima od njih nije baš imao ni dobru saradnju, Pečevija pokušava razjasniti osnove moći i utjecaja Mehmed-pašinog, skrećući pažnju prije svega na njegove moralne sposobnosti, lik i autoritet. Kako navodi Pečevija, njegov moralni autoritet bio je tako jak da mu nisu mogle naštetiti ni potvore brojnih neprijatelja. Realno, nisu se baš sultani toliko „plašili“ jednog od vezira, kako se to često u literaturi može pročitati. Oni su više bili pragmatični i realni, a manje pod utjecajem straha ili sličnih osjećanja.¹²²

¹²¹ O ovom fenomenu vidjeti detaljnije u članku: Muamer Hodžić, „Veliki vezir Mehmed-paša Sokolović i dijalektika moći“, 25-48.

¹²² To, čini se, najočitije potvrđuje i primjer Ahmed-paše Hercegovića i sultana Selima Javuzi koji je nekoliko puta smjenjivao Ahmed-pašu Hercegovića sa pozicije velikog vezira, čak i zbog sitnica, i bez obzira na to što je Ahmed-paša bio oženjen iz vladarske porodice kao i Mehmed-paša Sokolović. Ženidba iz visokih društvenih slojeva osmanske vladarske porodice ili administracije mogla je pomoći prilikom postavljenja određenih osoba na neku funkciju, ali je ipak vladarska kuća imala presudnu ulogu u odabiru osoba na visokim pozicijama, što se vidi i na primjeru odabira sultanskih zetova Rustem-paše Opukovića i Semiz Ali-paše iz Prače za velike vezire, koji su, zapravo, bili veliki veziri u zlatno doba vladavine sultana Sulejmana Kanunija. Mehmed-pašina vezirska pozicija na Dvoru nije samo rezultat dotada pokazanih sposobnosti u ratovanju i upravljanju, nego i vješte politike

S obzirom na vrstu vladavine, oni su birali vezire, a ne obrnuto. Veliki veziri su ostvarivali saradnju sa različitim slojevima društva, uključujući i vojne i administrativne¹²³, ali i vjerske i druge predstavnike šire društvene zajednice.

Ako se izuzmu neke nesuglasice sa šejhul-islamom Kadizadeom Ahmedom Šemsudinom, Mehmed-paša je imao jako dobre relacije sa kadijama, kaziaskerima i sa šejhul-islamima, a pogotovo sa šejhul-islamom Ebu Su'ūd-efendijom.¹²⁴ Posebno je dobre veze imao sa ljudima koji su se bavili naukom. Ahmed Fevri, intelektualac koji je ujedno i zemljak Mehmed-pašin, u svome djelu *Ahlāq-i Mehmed Paşa / Odgoj Mehmed-pašin* (Milli Ktp. A. 3815) detaljno opisuje moralni lik Mehmed-paše Sokolovića koji se, po njemu, vezuje za njegov idealni uzor u ponašanju i vladanju, odnosno za način ponašanja poslanika Muhammeda. Fevri u nekoliko velikih poglavlja detaljno opisuje lik Mehmed-pašin, a počinje sa poglavljem o pobožnosti velikog vezira Sokolovića i poredi ga sa hazreti Alijom.¹²⁵ On također navodi da veliki

krugova koji su uspostavili vrlo efikasan sistem odabira na vezirske funkcije koji se mogao kontrolirati na različite načine. Od 1562. godine, kada se Mehmed-paša, po preporuci žene tadašnjeg princa Selima Nurbanu-sultanije, ženi Ismihan-sultanijom, njenom i Selimovom kćerkom, Mehmed-paši su otvorena vrata za dalje napredovanje u karijeri, te je, odmah nakon smrti svog zemljaka Semiz Ali-paše, došao na njegovu poziciju velikog vezira.

¹²³ Čim je došao na poziciju velikog vezira, Mehmed-paša je doveo Feriduna Ahmed-bega za svog pisara, koji kasnije postaje *reisul-kuttāb* a zatim i *nišandžija*, s dobrim uvidom u kadrovski potencijal za visoke funkcije, a posebno za pozicije vezira i sandžakbegova, što mu je omogućilo lakšu realizaciju željenih postavljenja i na lokalnom nivou, uz saglasnost Dvora. Husejin Husamedin (1869-1939) u svojoj biografiji nišandžija u Osmanskom Carstvu, na osnovu njemu dostupnih podataka iz arhivskih izvora, navodi da je Feridun Ahmed-beg bio porijeklom iz Bosne i da je vrlo dobro sarađivao sa Mehmed-pašom Sokolovićem. Cf. *Hüseyin Hüsameddin. Nişancılar Durağı*, (Çev. Bilgin Aydın, Rifat Günalan; ed. İsmail E. Erünsal), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015, str. 84. dostupno na: <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=17792> (pristup 20. 08. 2020)

¹²⁴ Vidjeti hvalospjevna pisma Abū al-Su'ūda upućena Mehmed-paši u rukopisnoj zbirci *Mecmū'a-i Eş'ār ve Fevā'id* u Nacionalnoj biblioteci u Ankari br. 3756 (fol. 39r-40r) i međzmui u Sulejmaniji biblioteci u kolekciji Nuri Arlasez - 59/8 (fol. 63v-64r).

¹²⁵ U drugom poglavlju piše o iskrenosti (*ihlās*) Mehmed-paše u postupcima i razlikovanju istine od neistine. Po njemu, Mehmed-paša je bio pobožan čovjek koji se puno molio i bio zahvalan Bogu. U petom poglavlju Fevri opisuje strpljivost velikog vezira, a vjerničko zadovoljstvo sudbinom u šestom poglavlju. U sedmom poglavlju autor piše o tome da se Mehmed-paša čvrsto oslanjao na Boga, navodeći poznati

vezir poznaje razne naučne discipline, kao što su: stilistika, retorika, ispravno pisanje, brojne znanosti na arapskom jeziku (*'ulūm-i 'arabīya*), zakonitosti službene i literarne prepiske, hadiske znanosti, nauke srca i racionalne discipline, historiografija (*tevārīh*) i pripovijedni diskurs (*hikāyāt*), neobične vještine (*fünūn-i 'acībe*) i općeprihvaćene jedinstvene nauke (*cumhūr-i 'ulūm-i ġarībe*), kaligrafija (*husn-i ḥaṭṭ*) i slične vještine, te da je upoznat s preciznim informacijama iz oblasti aritmetike (*daqā'iq al-ḥisāb*), govorništa, administrativnih tipova prepiski i sličnih vještina. Sve navedene osobine upućuju na već izgrađeni osobeni identitet Mehmed-paše koji se temelji na univerzalnim ljudskim vrijednostima i islamskom odgoju, što uključuje i principe mudrog upravljanja u državničkim poslovima, kako je to detaljno opisano i objašnjeno u klasičnoj islamskoj literaturi. Konačno, vrste knjiga koje se navode u vakufnami Mehmed-paše Sokolovića jasno ukazuju i na vjersku i duhovnu utemeljenost identiteta Mehmed-paše, a ostali podaci općenito o knjigama koje je koristio, koje je naručio za prevođenje ili mu je neko posvećivao mogu značajno pomoći da se malo bolje rasvijetli i njegov intelektualni profil i duhovni habitus.

ajet: *A ko se oslanja na Allaha, On mu je zbilja dovoljan*“ (*wa-man yatawakkal 'alā-llāhi fa-huwa ḥasbuh*). U osmom poglavlju Fevri piše o stidu velikog vezira, navodeći hadis u kojem se navodi kako je „stid dio islamskog vjerovanja“ (*al-ḥayā'u šu 'batun mina l-īmān*), a potom u sljedećim poglavljima piše o islamskom odgoju Mehmed-pašinom, temeljitosti, ozbiljnosti i trudu, postojanosti, iskrenoj pravednosti, čestitosti, praštanju, blagosti. Navodi da je samilostan prema ljudima, da se trudi uzvratiti na učinjeno dobročinstvo, da je darežljiv, skroman, da je vjeran propisima šerijata i da uvažava vjerske učenjake i šejhove i da se bori protiv svih onih koji žele nanijeti štetu islamu. Fevri opisuje velikog vezira kao istinoljubivu osobu koja nastoji ljudima biti od što veće koristi, osobu koja se uvijek savjetuje sa učenim i sposobnim u državnim poslovima, kao osobu koja je precizna i zna granice, posvećena svom poslu, izuzetno hrabra, kao čovjeka koji detaljno planira i upravlja, drži se čvrsto zakona, reda i sistema, koji je oprezan i budan, koji se druži s mudrim ljudima, posjeduje prirodno svojstvo pronicljivosti, zna čuvati tajne, zna iskoristiti pruženu priliku i sačuvati svačije pravo, koja se druži sa dobrim ljudima, bježi od nezalica, grešnika i pokvarenjaka. Također, Ahmed Fevri ističe da Mehmed-paša ima sve propisane manire velikog vezira koji pazi na propise države i zna poredati prioritete u druženju sa visokim administrativnim dužnosnicima, cijeni padišaha i njegov autoritet vrhovnog zapovjednika.

ZAKLJUČAK

Mehmed-paša Sokolović svojim je postupcima, u skladu sa bogatim islamskim kulturološkim i vjerskim naslijeđem, izgradio posebnu vrstu univerzalnog osobnog identiteta uspješnog velikog vezira u Osman-skom Carstvu. Njegova vakufnama o knjigama upotpunjuje opću sliku Mehmed-paše kao vakifa, pružajući i osnovne informacije o njegovom intelektualnom profilu i duhovnom habitusu. Što se tiče kolektivnog identiteta, odnosno tendencije da se određene ideje dijele unutar određene ideološke grupe / kolektiva, sasvim je jasno da je širi islamski, potom donekle uži osmanski identitet bio stvarni okvir Mehmed-pašinog djelovanja. Njegova emocija prema Bosni je neupitna, a očigledna je i povezanost sa sekundarnim bosanskim, po Pečeviji bošnjačkim, identitetom na principu uključenosti i u obrazovni sistem, te tendenciji uključivanja bosanskih muslimana u viši sloj osmanskog društva na razne načine. Vakufname o izgrađenim objektima (džamije, hanikahi, medrese i razni objekti) svjedoče o Mehmed-pašinom kulturološkom identitetu, dok vakufnama o knjigama koje je zavještao veliki vezir Mehmed-paša Sokolović implicite potvrđuje Mehmed-pašin vjerski i duhovni habitus, moralni kredo, svjetonazor, karakter, vrijednosni sustav, mentalni okvir razmišljanja i duhovni imaginarij iz kojeg izvire njegovi postupci koji povezuju svakodnevicu i duhovne ideale kojima je težio u osmanskome društvu 16. stoljeća.

CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE
RELIGIOUS, CULTURAL AND INTELLECTUAL
IDENTITY OF THE GRAND VIZIER SOQOLLU
MEHMED PASHA: A CULTURAL ASPECT OF
SOQOLLU'S WAQFIYE ON THE BOOKS

Abstract

The paper presents the waqfiye of Soqollu Mehmed Pasha son of Gamal al-Din Sinan Beg, with a description of the books donated by the Grand Vizier for learning and education in his mosque at Azaplar Qapısı, in the Tomb of Soqollu in Eyup Sultan, the mosque in Luleburgaz, in the Fethiye madrasa in Istanbul, his haniqah and madrasa in Luleburgaz. The books were described in detail, and the waqfiya itself was written by following the method of registration and catalog description of books typical for several waqfiyas of notable persons in the Ottoman society of the mid-16th century. After the presentation of the books described in the waqfiya of Soqollu Mehmed Pasha, the paper is also dealing with the cultural aspect of the document itself. Just as the study and description of donated books in Mehmed Pasha's madrasas and haniqahs are notable for studying the history of books, libraries, and science in the Ottoman education system in his time, they are also meaningful for understanding the character, spiritual and intellectual habitus of the man who donated books for the common good.

Key words: cultural history, Ottoman Empire, waqfiya, books, Soqollu Mehmed Pasha

IZVORI

Vaqfiye [Mehmed Paşa], VGM 1484. (s. 1-80)

Vaqfiye-i İsmihān Sulṭān, Milli Ktp. B 956. (fol. 77v-97r).

Ahlāq-i Mehmed Paşa min kelām-i Fevrī Efendī, Milli Ktp. A. 3815. (3r-33v)

LITERATURA

- Akarsu, Kamil, *Zaîfî Divanı, Metin, Tahlil ve Sistematiik Endeks*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1990 [doktorska disertacija].
- Altun, Kudret, *Gelibolulu Mustafa Ali ve Divanı (Vâridâtü'l-Enikâ)*, Özlem Kitabevi, Nigde, 1999.
- Balgalmış, Abdülkadir, *Pertev Paşa'nın hayatı ve Vakıfnamesi (980 H/1572 M)*, Marmara Üniversitesi, 1996. [magistarski rad]
- Bayram, Sadi, „Kanuni Sultan Süleyman'ın Oğlu Şehzade Mehmed'in, Şehzade Külliyesi Vakfiyesi ve Türk Sanatındaki Yeri“, *Milletlerarası XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 12-17 Eylül 1994*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, 1017-1039.
- Bilici, Faruk, “Les bibliothèques vakıf-s à Istanbul au XVIe siècle, prémices de grandes bibliothèques publiques”, *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, 8788, 1999. Dostupno na: DOI: 10.4000/remmm.296 (pristup 12. 06. 2020)
- Çam, Mevlüt (transl.), „Sokollu Şehid Mehmed Paşa bin Sinan Bey Vakfı“, U: *Bosna-Hersek Vakfiyeleri*, 4. cilt, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2016.
- Defter-i Kütübhâne-i İsmihân Sulţân, Eyüb'de kâ'in Mehemmed Pâşâ Türbesi İttisâlında*, Der-se'âdet: Ma'ârif-i Nazâret-i Celilesi, 1310 [1892/1893].
- Eravcı, Mustafa (hızr.), *Gelibolulu Mustafa 'Âli. Nusretnâme*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
- Historija 1576-1640. Ibrahim Alajbegović Pečevića*, 2, prijevod, uvod i bilješke prof. dr. Fehim Nametak, El-Kalem, Sarajevo, 2000.
- Hodžić, Muamer, „Veliki vezir Mehmed-paşa Sokolović i dijalektika moći“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 66/2016, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2017, 25-48.
- Hüseyin Hüsameddin. Nişancılar Durağı*, (Çev. Bilgin Aydın, Rifat Günalan; ed. İsmail E. Erünsal), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015. Dostupno na: <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=17792> (pristup 20. 08. 2020)
- Kadrić, Adnan, „Tajanstveni Nihadi: pjesnik hronograma na mostu Mehmed-paşe Sokolovića u Višegradu“, *Beharistan*, 16, Kulturni centar Islamske republike Iran, Sarajevo 2011, 29-49.
- Kadrić, Adnan, „Univerzalni poetski identitet Mehmed-paşe Sokolovića u kasidi Mahmuda Arşija Novopazarca“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 66/2016, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2017, 9-24.

- Korić, Elma, „Mehmed-paša Sokolović: u povodu 510 godina od rođenja“, *Godišnjak BZK Preporod* /2015, God. XV, BZK Preporod, Sarajevo, 2015, 405-416.
- Korić, Elma, „Objekti vakufa članova porodice Sokolović od Balkana do Bliskog Istoka“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 66/2016, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2017, 63-82.
- Özkarci, Mehmet, „Niğde - Bor Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi“, *Bellekten*, Sayı: LXIII/ 236, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.
- Pazan, İbrahim (hazr.), *Nahîfî Mehmed Efendi. Sokollu Mustafa Paşa'nın Hayatı, Cevâhîru'l-Menâkıb*, TYKEY, İstanbul, 2019.
- Samardžić, Radovan, *Mehmed Sokolović*, II. izdanje, Srpska književna zadru-ga, Beograd, 1975.
- Yağcı, Deniz, *16. Yüzyıl Kasidelerinde Methiye*, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2007 [neobjavljeni magistarski rad].
- Yediyıldız, Bahaeddin, „Sinan'ın Yaptığı Eserlerin Sosyal ve Kültürel Açıdan Tahlili“, *VI Vakıf Haftası, Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu (5-8 Aralık 1988)*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 1989.